

Historisch document over de watertoren in Culemborg

Inleiding

Dit historisch document is samengesteld door Peter en Koen van der Veer met als doel de prachtige historie van de watertoren en het pompgebouw te laten herleven in één document. Het document bestaat uit een verzameling van stukken vanuit verschillende bronnen dat aangevuld mag worden.

Met dank aan; Piet Meidam (zoon van dhr Meidam), Mevrouw Derwig (onderzoeker historie Culemborg), Gert-Jan van der Wal (Vitens) en Evert van Harn (Vitens), Geerte Dubbelman (kleindochter dhr Van der Valk), Bram van Schaik (journalist), Richard de Haas (machinist, buurman) en Nicolette Garretsen (kleindochter Klaas de Braaf). Verder danken we het Regionaal Archief Rivierenland.

Inhoudsopgave	Pagina
1. Het ontstaan van de behoefte aan een waterleidingbedrijf in Culemborg	1
2. Ontstaan van waterleidingbedrijven in Nederland	2
3. Het aanvragen van de concessie (vergunning)	4
4. Achtergrond van de architect en aannemer Visser en Smit	10
5. Bedrijfs Meesters watertoren Culemborg	12
 Bijlagen: Beeldmateriaal	
Watervoorziening voor de oprichting van het waterleidingbedrijf	16
Water boren	17
Watertoren in de oorlog	18
Waterput	19
Bezinkbakken	20
Pompen watertoren	21
Filtergebouw	22
Watertoren	23
Pompgebouw	26
Ensemble van gebouwen	27
Bouwtekeningen	28
Nieuwsartikelen	29
Foto materiaal	36
Nieuwsberichten © Bram van Schaik Producties 1994-2020	49

Fun facts:

- In 1979 werd het waterleidingbedrijf door de gemeente verkocht aan N.V. Waterleidingmaatschappij Gelderland voor 1.640.842,- gulden. 224.400,- gulden voor het perceel met bedrijfswoning, watertoren, pompgebouw, filtergebouw en bezinkbakken en 1.416.442,- gulden voor het huizenleiding netwerk met alle installaties.

- Van 1939 tot 2008 stond naast het pompgebouw het 'filtergebouw' met ongeveer hetzelfde bouwoppervlak als het pompgebouw. Hier werd het water gefilterd en belucht door het sproeien. Hierdoor daalde het ijzergehalte.
- Tot eind jaren '70, toen het waterleidingbedrijf nog in eigendom was van de gemeente, stonden er twee nissenhutten op het terrein. Naast de beheerderswoning en naast het pompgebouw. In de hut voor het huis was een lakfabriek en naast het pompgebouw was een kwekerij.

1. Het ontstaan van de behoefte aan een waterleidingbedrijf in Culemborg

Bron: Culemborgse voetnoten.

Culemborg, de stad en het water in de tweede helft van de negentiende eeuw. C.W. Raven.

In 1860 telt het enigszins ingeslapen provinciestadje Culemborg 5.451 inwoners. De bevolking groeit in die tijd nauwelijks. In april 1863 beginnen burgemeester J.H.A. Ziegenhert von Rosenthal en zijn medebestuurders zich meer en meer zorgen te maken over een toenemend aantal sterfgevallen in de stad. 'De sterfte is gedurende het afgelopen kwartaal buitengewoon groot geweest in deze gemeente; het getal der overledenen staat haast gelijk met dat der geboorten'. Na enige tijd blijkt dat cholera de oorzaak is.

Aan het begin van de zomer van 1866 zijn er in Culemborg door cholera 22 zieken en acht doden te betreuren. Alle zieken moeten zich verzamelen in een gebouwtje in de tuin van het ziekenhuis, anders krijgen zij geen geneeskundige hulp. Dit roept veel weerstand op in de stad.

In vergelijking met naburige plaatsen loopt de epidemie in Culemborg volledig uit de hand, met 200 zieken en 100 doden tot en met september 1866. Het gemeentebestuur kondigt nog meer maatregelen af. De burgers wordt opgedragen om de straten met water uit de grachten nat te houden om het opwaaien van 'ziek makend stof' tegen te gaan. Het eten van onrijp fruit wordt als een mogelijke oorzaak gezien en dus streng verboden. Onrijpe vruchten worden door de politie in beslag genomen en buiten de stad begraven.

Bekend was dat ingewanden die niet in goede conditie verkeerden de mensen extra vatbaar maakten voor cholera. De kwaliteit van het was en drinkwater bleef echter volledig buiten schot. Pas bij de terugkeer van de epidemie in het volgende jaar (1867) gaat de gemeente de riolen en putten controleren.

Inmiddels heeft Culemborg met ongeveer vier doden per week het hoogste sterftecijfer van heel Gelderland. Daarom wordt in 1871 besloten dat al het drinkwater voortaan eerst gekookt moet worden 'ofschoon de smaak daardoor iets flauwer wordt'. Deze constatering laat zien aan dat het dagelijkse drinkwater destijds een sterke smaak gehad moet hebben. Hoe is anders het 'smaakverlies' te verklaren? De Choleracommissie bepaalt dat de inwoners van de stad moeten beginnen met een grote schoonmaakbeurt, op straffe van boetes oplopend tot 25 gulden.

De firma Renaud Van Hoijtema & Co laat in 1886 voor haar eigen werknemers op de Steenovenslaan, op kosten van de gemeente, een waterpomp installeren in ruil voor een straatlantaarn op de Veerweg. De vrees dat er weer cholera zal uitbreken doet de Gemeenteraad in 1889 besluiten om op de Veerweg voor

68 gulden een nieuwe, gemetselde, koperen waterpomp aan te leggen. 'Omdat het bodemwater ter plekke te zeer vervuild is door beerputten, is een ijzeren exemplaar niet goed genoeg'.

De Choleracommissie draagt in 1892 iedereen op het drinkwater uit de stadspompen ten alle tijden voor één gulden bij een apotheker te laten onderzoeken. Minvermogenden kunnen zich bij de Commissie melden voor financiële steun. Met behulp van een nieuwe techniek in de vorm van zogenaamde Nortonpijpen werd al eerder geprobeerd om het diepere en daarom wellicht schonere grondwater aan te boren. In 1884 waren al vijftien Nortonputten in de stad geboord. Al doende bleek dat sommige oude waterpompen rechtstreeks in verbinding met riolen stonden.

In 1893 bieden twee Amsterdamse zakenlieden de gemeente aan om op hun eigen kosten een waterleidingnet en een prise d'eau (een soort watertoren) te construeren. De gemeente vertrouwt de zaak niet en gaat niet op het aanbod in. Het duurt nog tot de volgende eeuw voordat het drinkwaterprobleem grondig wordt aangepakt.

Tyfusepidemie

Evenals in 1875 maakt men zich in 1899 in de stad grote zorgen over een ernstige uitbraak van tyfus. Ook hierbij speelt met riool water besmet drinkwater of waswater een belangrijke rol. De symptomen zijn minder heftig dan bij cholera.

De burgemeester vaardigt een verbod uit om water uit de stadsgrachten te gebruiken voor het wassen van groenten. De angst voor deze hernieuwde epidemie doet de Gemeenteraad zelfs besluiten om per omgaande een echte drinkwaterleiding aan te leggen, net zoals in Leerdam. Men spreekt af eerst een analyse van het water van de stadspompen door de apotheker af te wachten. De burgers zijn het daar niet mee eens, rapporteert de krant, en de inspecteur der Gezondheidscommissie spoort burgemeester C. Z. Tadema aan om eindelijk échte verbeteringen op hygiënisch gebied in de stad tot stand te brengen. Omdat na de analyse het grondwater zelfs op twintig meter diepte vrij blijkt van tyfusbacteriën wordt het besluit om een waterleiding aan te leggen uitgesteld.

In 1911 wordt de watertoren aan de Rijksstraatweg in gebruik genomen en daarmee een eigen drinkwaternet.

2. Ontstaan waterleidingbedrijven in Nederland

Bron: http://blokland.dordtenazoeker.nl/watermakers_02.htm

Toen sommige grote steden en het platteland nog geen waterleiding hadden haalden men het water uit de rivier, gracht of sloot of anders uit de regenton en bij de waterpomp, kreeg Oud-Beijerland in 1887 als een van de eerste kleine gemeente met toen 5000 inwoners in Nederland een echte waterleiding.

In 1873 kreeg Rotterdam zijn waterleiding, in 1874 volgde Den Haag, in 1883 Dordrecht om een paar steden te noemen.

Op 6 september 1887 werd door de gemeenteraad van Oud-Beijerland toestemming verleent voor de aanleg van een waterleiding en de bouw van een watertoren, aan een groep particulieren uit het dorp die het nodige geld in aandelen bijeen gebracht hadden onder aanvoering van **Willem Bottenberg**, aannemer uit Oud-Beijerland, een ware pionier die het voortouw had genomen en op 11 maart 1887 een concessie (toestemming) had ingediend bij de gemeenteraad voor de aanleg en exploitatie van een

Hoogdrukwaterleiding in samenwerking (met) **architect F.A. de Jongh** uit Schiedam, waarvan dit zijn eerste waterleidingproject was.

De meerderheid van de Raad was er in het begin sterk tegen en had veel bezwaren het was dood water, het zou de arbeider geld gaan kosten, een dubbeltje in de week, terwijl het water nu voor niets uit de pomp kwam, het was dwaasheid ondanks de vele ziektes die uitbraken vanwege het slechte drinkwater. De aanvragers hielden voet bij stuk en riepen de hulp en kennis in van **J.A. Francois**, directeur Gem. Waterleidingbedrijf te Dordrecht (in 1882 gebouwd door **Gebr. Visser**, aannemers te Papendrecht onder uitvoering van **Martinus Visser**) en **J.M. Zembsch**, directeur Vlaardingsche Waterleiding Maatschappij.

3. Het aanvragen van de concessie (vergunning)

Bron: https://blokland.dordtenazoeke.nl/watermakers_03.htm

Op 7-9-1909 wordt de concessie aanvraag voor de aanleg van een waterleiding te Culemborg van de architecten Visser en Smit goedgekeurd door de Gemeenteraad te Culemborg

Begroting aanleg waterleiding f 92.400,-

Op 9-2-1910 begin bouw watertoren

Op 2-5-1910 wordt de 1e steen gelegd

Op 11-3-1911 is de officiële opening van de waterleiding door burgemeester Mr E.O.J. Baron van Hovell tot Westerflier

Aannemers:

Perseel 1. grond en fundeerwerk en de bouw v/d watertoren werden uitgevoerd door

Aannemer Wed J.C. Diercks te Den Haag voor f 45.200,-

Perseel 2. aanleg buisleiding werd uitgevoerd door

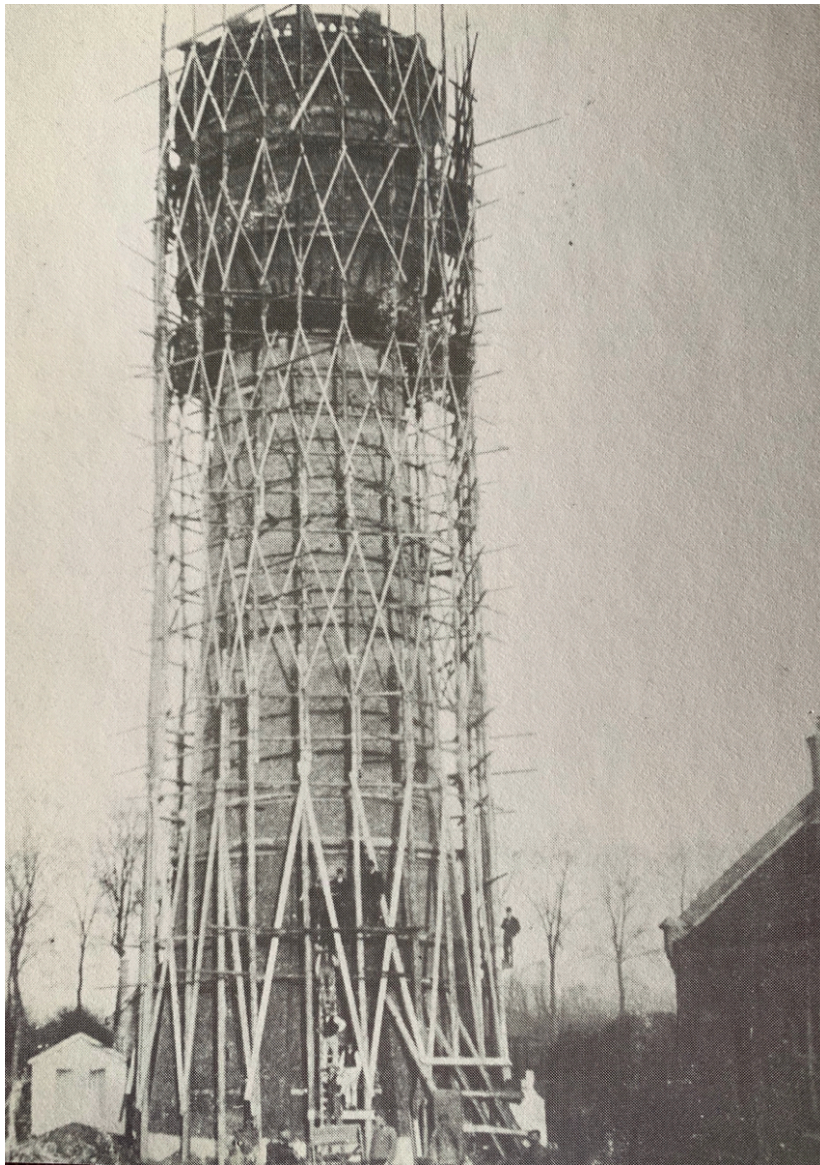
Firma v Hattem en Meyere te Rotterdam voor f 37.000,-

Bouwopzichter op het werk: Jacob Smit Gerriz uit Oud Beijerland (neef van Johannes Smit)

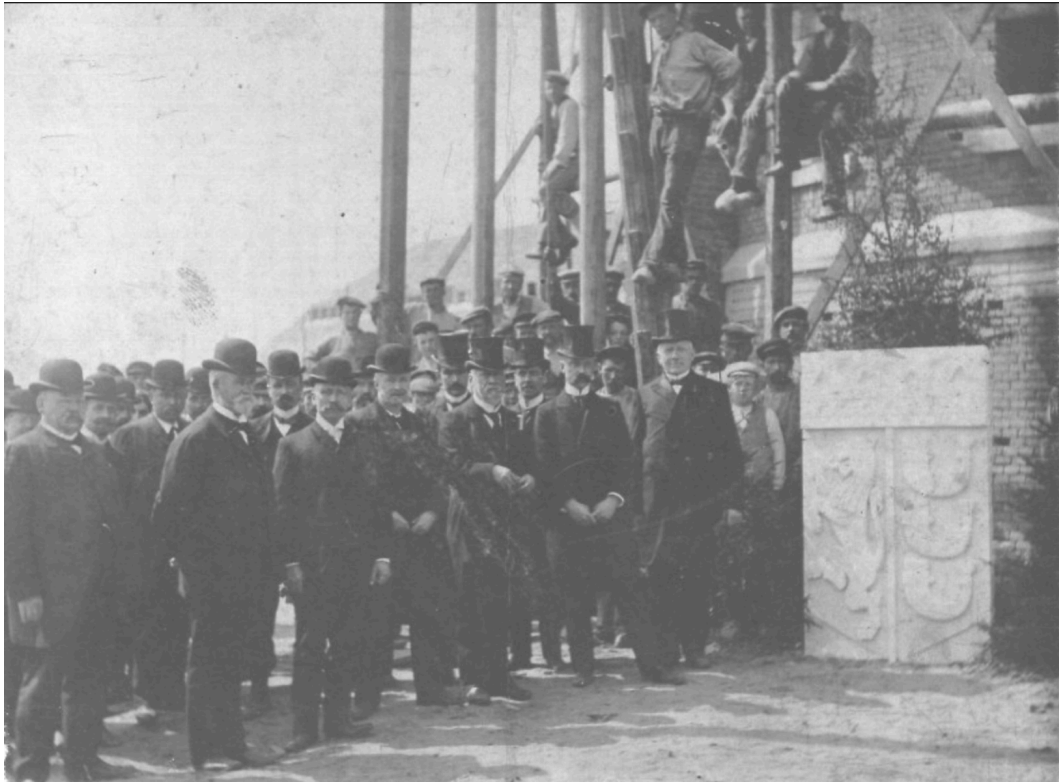

(Afb 14a Culemborg foto maart 1910 De aanleg v/d fundering v/d de watertoren vooraan in het midden met de bouwtekening in de hand de bouwopzichter Jacob Smit Gerritz uit Oud Beijerland (neef van Johannes Smit Fopz))

De watertoren in de steigers.

Bron: Regionaal Archief Rivierenland. Jaartal onbekend.

Afb 14c Culemborg foto op 11-3-1911 de officiële opening v/d waterleiding te Culemborg v.l.n.r.

1e J. Brouwer bouwopzichter namens de gemeente Culemborg

2e onbekend

3e Jan Teunis Visser Martz aannemer te Papendrecht

4e onbekend

5e Gerrit Visser Martz aannemer te Papendrecht

6e en 7e onbekend

8e burgemeester Baron v Hoevell tot Westerflier

1e v. rechts: Jacob Smit Gerritz (uit Oud Beijerland) bouwopzichter namens de architecten Visser en Smit

3e v. rechts Johannes Smit Fopz architect te Oud Beijerland

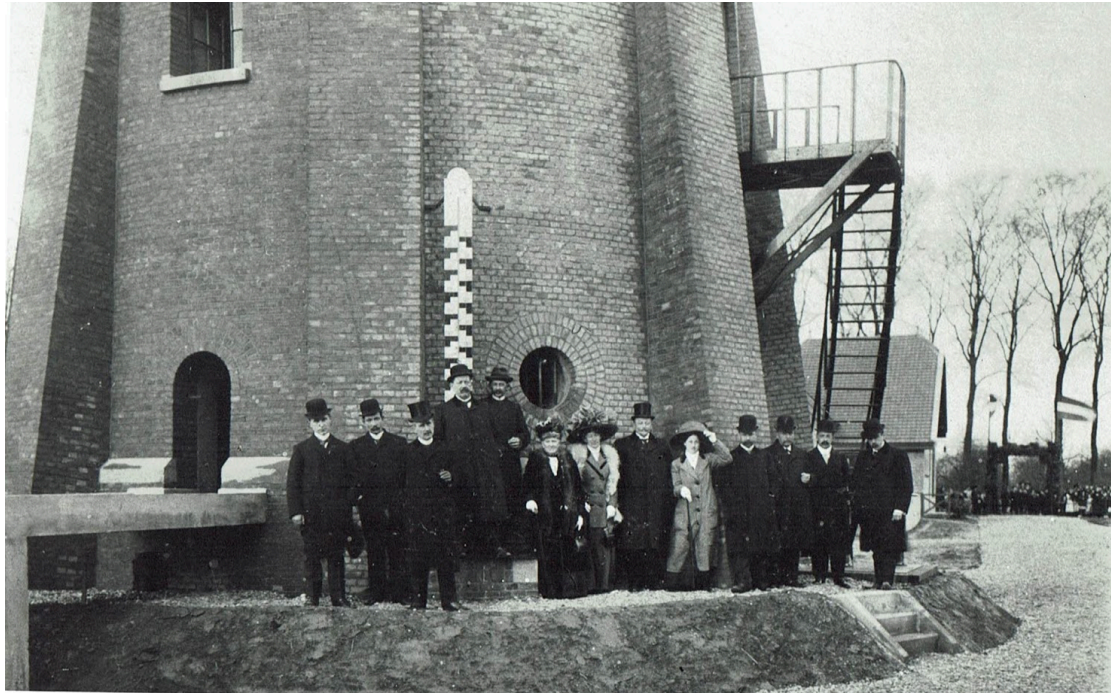
Nieuwsartikel over de opening watertoren Culemborg met toespraak van de Burgemeester.

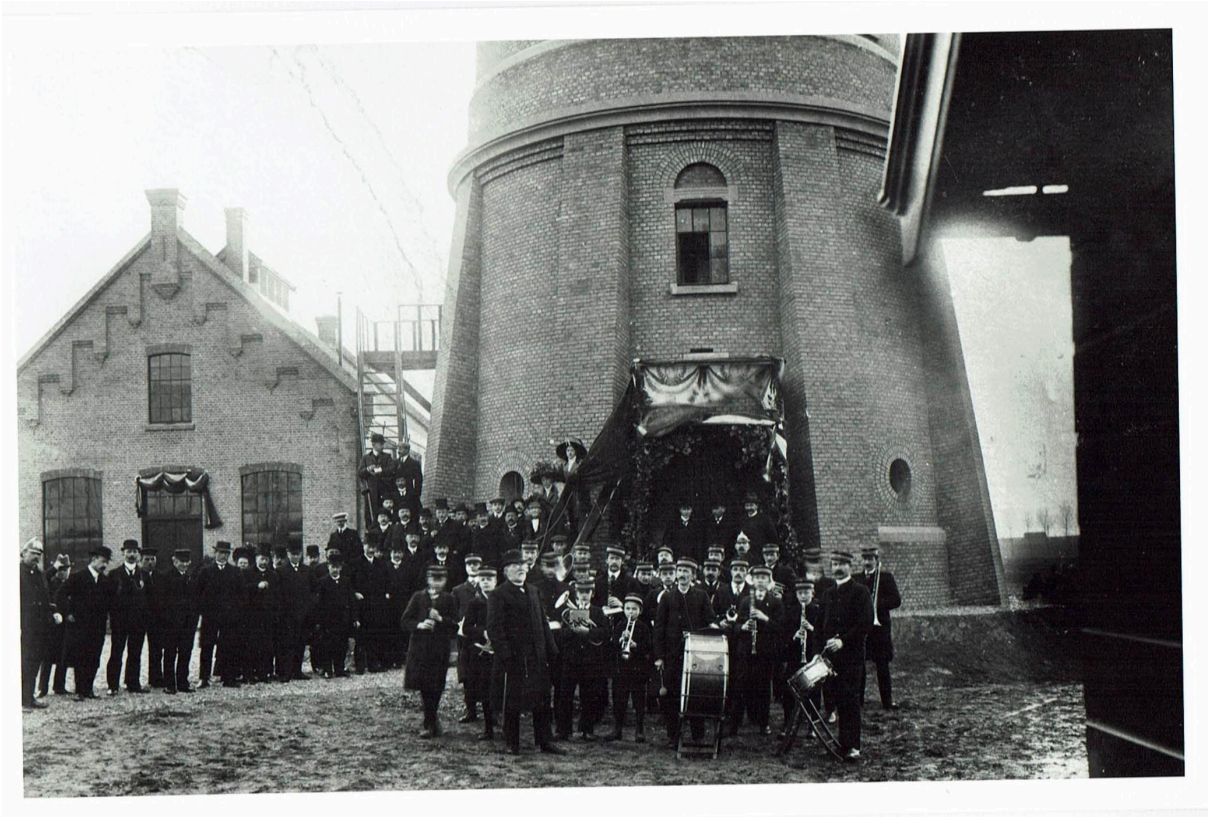
Opening van de Gemeente Drinkwaterleiding te Culemborg op 1 Maart 1911. Een erepoort bij het inrijhek, vlagversieringen aan den watertoren en den ingang van het machinegebouw gaven het terrein van de waterleiding een feestelijk aanzien. Vele genoodigden, Leden van den Gemeenteraad, van de Gezondheidscommissie, van de Kamer van Koophandel, architecten en aannemers bewogen zich reeds rond en in de gebouwen toen tegen 2 uur Heeren Burgemeester en Wethouders aankwamen, die begroet werden met fanfares en op welk oogenblik de vlag werd geheschen op den Watertoren. In de met groene planten getooid machinehal verzamelden zich allen, waarna de Burgemeester, de heer E. Baron van Hövell tot Westerflier de volgende rede uitsprak. Mijne heeren! Namens het Bestuur dezer Gemeente roep ik U allen een hartelijk welkom toe en ik bied U onzen welgemeenden dank voor de groote eer, die gij ons aandoet, door aan onze uitnodiging gevolg te geven, voor het groote voorrecht dat wij genieten door U bij deze plechtigheid tegenwoordig te zien. Waar wij thans genaderd zijn tot het zoo verblijvend oogenblik, waarop deze drinkwaterleiding haar heizame werking zal aanvangen, daar zij het mij vergund een kort oogenblik stil te staan bij de wondingsgeschiedenis van deze stichting en enkele feiten en data te memoreeren, die, hoewel ik er bij de eerste steenlegging reeds op wees, van genoeg belang zijn, om ze hier thans nog eens te herhalen. Wij weten allen, dat lange jaren geleden zich in den Raad dezer gemeente stemmen verheven, die vroegen de oprichting van eene waterleiding, wij vinden opgetekend, dat het verlangen naar eene waterleiding telkens weer werd uitgesproken, wat evenwel weinig meer tengevolge had dan een onderzoek van de vraag of eene concessie verleend moest worden dan wel eigen beheer de voorkeur verdiende. In 1907 evenwel werd de zaak FEUILLETON. 7. Waar honnefde	met groote ernst aangepakt en alles wees er op, dat het tot een resultaat zou komen. Het plan door den deskundige en raadsman der gemeente ingediend, kon evenwel de goedkeuring niet wegdragen en werd niet uitgevoerd. Het moet voor de vele voorstanders eener waterleiding in die dagen wel een groote deceptie geweest zijn, te moeten vernemen, dat zij nog wat geduld zouden moeten hebben. Maar dat geduld zou niet heel lang op de proef gesteld worden, want weinige maanden daarna, in Juni 1908, werd met de Heeren Visser en Smit te Oud-Beerland in onderhandeling getreden, die korten tijd later eene opgave zonden van de kosten eener proefboring en van het bedrag, dat naar hun oordeel de stichting eener drinkwaterleiding in deze gemeente zou kosten. Van dat oogenblik is er gearbeid door het bestuur dezer gemeente bijgestaan door de Waterleidingcommissie, allereerst aan de voorbereidende maatregelen, die leidden tot het Raadsbesluit van 24 Maart 1909, waarbij tot den voorwaardelijken koop van een terrein en tot het doen verrichten eener proefboring werd besloten, daarna van die, welke de raad deden besluiten in zijne vergadering van 7 September 1909 tot stichting eener drinkwaterleiding naar de plannen ingediend door de Heeren Visser en Smit. Reeds einde November d. a. v. had de openbare aanbesteding plaats en van 1 Februari 1910 af kon men zien, dat er aan de waterleiding gewerkt werd. Met de fundeering werken was men na drie maanden zoo ver gevorderd, dat op 2 Mei van het vorige jaar de eerste steen op plechtige wijze door mij kon worden gelegd. Sedert dien zoo gedenkwaardigen dag is er zeer veel geschied. Tien maanden lag heeft hier op dit terrein eene groote bedrijvigheid geheerscht; we hebben den toren met de andere gebouwen langzaam uit den grond zien rijzen, we hebben gezien, hoe meer dan 30 Meter boven ons het reservoir in elkaar werd gehamerd en hoe hier in deze ruimte, deze machtige machines werden opgesteld, kortom M. H. wij hebben kunnen waarnemen hoe	alles hier zijne voltooiing naderde. Maar naast dit werk buiten werd in onze stad gearbeid aan het leggen der buizen. De eene straat voor de andere na werd omgewoeld en voorzien van die geweldige leidingen, die zelfs in de verst verwijderde hoeken van de kom onzer gemeente het zuivere drinkwater zouden brengen. Maar er is nog meer gewerkt nog anderen arbeid verricht. En dan denk ik aan de vele vergaderingen in verband met de drinkwaterleiding gebouwen en het nog grooter aantal besluiten daarin genomen dan denk ik wel het meest aan de bevordering regelende de voorwaarden waarop water zal worden verstrekt, welke is vastgesteld 23 Mei 1910 en na dien datum reeds eenige wijzigingen heeft ondergaan, waarvan ik er eene meer in 't bijzonder wensch te memoreeren. Bij raadsbesluit namelijk van 25 Augustus 1910 werd bepaald, dat de dienstleiding gratis gelegd zou worden voor hen die zich vóór 15 October 1910 tot aansluiting verbonden. Welk een verstrekkende gevolgen dit besluit gehad heeft, kan U blikken, M. H. uit het feit, dat de exploitatie thans begonnen wordt met niet minder dan 1400 aansluitingen. Bedenkt men, dat er in de kom dezer gemeente ongeveer 1650 woningen zijn, dan moet dat groote getal aansluitingen ons tot groote vreugde strekken, niet slechts uit een finantiel oogpunt, maar veel meer nog omdat, reeds bij den aanvang bereikt is het groote hygiënische doel, waarvoor deze waterleiding gesticht is, namelijk het verstrekken van deugdelijk drinkwater aan alle inwoners. M. H. nu wij dit werk voltooid zien en het zoo aanstonds officieel zijn voordeelen zal kunnen afwerpen, zij het mij vergund eenige woorden van dank te richten tot allen, die tot de totstandkoming hebben bijgedragen. Op de eerste plaats dank ik U Mijnheer de Hoofdinspecteur der Volksgezondheid nog zeer voor Uwe tegenwoordigheid. Ik kan U de verzekering geven, dat wij ten zeerste op prijs stellen de belangstelling van Uwe zijde ondervonden in al wat de gezondheid voor deze Gemeente betreft en de groote wel-	willendheid, waarmede wij zoo herhaalde malen van U voorlichting mochten erlangen. Tot mijn leedwezen hebben de heeren Inspecteurs door ambtsbezigheden verhinderd geen gevolg kunnen geven aan onze uitnodiging en dit spijt mij te meer, omdat ik hen geen dank zou hebben gebracht voor de gelukwensen in hunne brieven gesuit. Ook U Mijne Heeren, Voorzitter en Leden van de alhier zetelende Gezondheidscommissie bied ik onzen hartelijken dank voor het vele door U in het belang van onze gemeente gedaan, meer in het bijzonder voor den omvangrijken arbeid in verband met deze waterleiding verricht. Weest ervan overtuigd, dat wij Uwe tegenwoordigheid ten zeerste waardeeren en niets liever wenschen dan dat gij met ons zult blijven samenwerken voor hetgeen in het werkelijk belang dezer gemeente is. M. H. Architecten en uitvoerders van dit werk, ook U brengt het Bestuur dezer gemeente dank voor de wijze, waarop gij U van Uw taak gekweten hebt. Aan bevoegde mannen laat ik het over critiek over Uw werk uit te oefenen, maar dit meen ik, afgaande op het oordeel van meer dan één deskundige, veel wel te kunnen constateeren, dat een knap stuk werk is geleverd, waarop Culemborg trotsch mag zijn en waarvan wij mogen verwachten dat het tot in de verre toekomst onzer gemeente tot heil zal kunnen strekken. Het is mij eene groote vreugde hierbij te kunnen vermelden, dat het geheele werk zijne voltooiing bereikt heeft zonder dat daarbij eenig ernstig ongeluk valt te betreuren. Bij deze hulde en dank, die ik U breng M. H. wil ik gaarne nog voegen een woord van erkentelijkheid tegenover den opzichter den Heer Brouwer en den uitvoerder den Heer Van Wouw, die beide vervuld hebben en steeds de meest mogelijke bereidwilligheid tegenover ons aan den dag legden. M. H. aan het tot stand komen van deze waterleiding hebben nog anderen medegewerkt, die ik niet onopgemerkt mag voorbijgaan. Ik bedoel de leden der Waterleidingcommissie met de twee deskundigen, de Heeren de Liefde en de Waal. Hun werk verdient groote waar-	deering en dankbaarheid, want dat wij thans eene waterleiding bezitten als deze M. H. wij danken het voor een goed deel aan de leden der Commissie en de twee deskundigen. En nu kan het niet anders dan ons tot groote vreugde strekken mannen als de Heeren de Liefde en de Waal respectievelijk als Directeur en scheikundige belast met het wateronderzoek blijvend aan de waterleiding verbonden te zien. De voortreffelijke wijze waarop zij zich tot hertoe van hunne taak gekweten hebben, de groote plichtsbetrachting daarbij aan den dag gelegd, zij geven ons de beste waarborgen voor de toekomst. Voor U Mijne Heeren leden van den Raad dezer gemeente moet dezen dag er eene zijn van groote vreugde, van nog grooter voldoening, nu zij voltooid ziet de werken, die aan uw kloek besluit van 7 September 1909 hun ontstaan te danken hebben, nu het oogenblik daar is, dat geheel Culemborg vervuld ziet, dien zoo lang gekoesterden wensch, eene waterleiding te bezitten. Dat het tegenwoordige geslacht uw besluit op prijs stelt en er dankbaar voor is, er zijn feiten te over, die u dat in veel hoogere mate toonen, dan mijne woorden u vermogen te verfoelken. Maar M. H. niet slechts de thans levenden zullen u erkentelijk zijn. De reeks van geslachten, die na ons zal genieten van de voordeelen van deze waterleiding, zal — ik ben er van overtuigd — in dankbare herinnering houden de namen van hen, die tot deze weldaad medewerkten. M. H. ik ben thans aan het einde gekomen van wat ik hier in 't midden wensch te brengen en meen te kunnen overgaan tot de officiële opening dezer Waterleiding door het openen van gindschen kraan. Geheel vervuld van mij gewicht van dit oogenblik en mij volkomen van de ernst der handeling, spreek ik de hoop uit, dat deze waterleiding moge bloeien en blijvend tot heil moge strekken van Culemborg tot in de lengte van dagen. Dat Gods beste zegen op dit werk ruste. De Burgemeester opent hierop de kraan der leiding en het stedelijk muziekcorps, onder directie van den heer M. Klimmerboom, doet de fanfare hooren.
--	--	--	---	---

Bron: 3 april 1911. Culemborsch Nieuws en advertentieblad.

Opvallend; er werden 1400 (van de 1650) woningen aangesloten binnen de bebouwde kom. Er waren rond 1910 ongeveer 5.000 inwoners in Culemborg.

Foto's van de opening van het waterleidingbedrijf 1 maart 1911 (bron: Piet Meidam, zoon van bedrijfsmeester Cor Meidam)

4. Achtergrond van de architect en aannemer Visser en Smit

Bron: <http://watertorens.eu/Architecten.html>

Johannes Smit zet met Martinus Visser in 1900 samen een architectenbureau op. Het eerste gezamenlijke werk was de waterleiding en watertoren te Waalwijk. Er werd een firma opgericht te Oud-Beijerland onder de naam *Visser en Smit: ontwerpers en uitvoerders van drinkwaterleidingen te Papendrecht en Oud-Beijerland*.

Het bureau en tekenkamer was gevestigd te Oud-Beijerland en Johannes Smit was een goede tegenpool als actieve en extraverte man, wist door zijn werk als fabrikier meer van de juridische kant van zaken en kende hij de ambtelijke taal; ook nam hij volop deel aan het sociale leven.

De 12 jaar oudere aannemer Martinus Visser was een rustige bedaarde en bescheiden man, een man van de praktijk, een echte waterbouwer en ondernemer.

Johannes Smit ging voortvarend te werk en kreeg door zijn vele contacten als opzichter, architect en cementsteenfabrikant en vele neven uit de scheepsbouwersfamilie Smit al gauw deelnemers voor de koop van aandelen in de aan te leggen waterleidingen. Tevens was hij goed in de onderhandelingen met de gemeente over de voorwaarden van de concessie's en e.v.t. lonen enz.

Op 24 mei 1919 passeert de akte bij notaris I.G. ten Doesschate te Oud-Beijerland:

Dat is teruggetreden uit de Firma "Visser en Smit" te Papendrecht medefirmant Dhr. Johannes Smit Fopz en dat vanaf die datum hij als firmant wordt opgevolgd door zijn zoon Jacob Pieter Smit, architect te

Waalwijk met de andere firmanten Jan Teunis Visser Martz en Gerrit Visser Martz, aannemers te Papendrecht.

Jacob Pieter Smit, die intussen al de nodige ervaring op had gedaan achter de tekentafel op het kantoor bij zijn vader en als opzichter bij werken van Visser en Smit.

Johannes Smit is een actieve man geweest binnen de gemeenschap van de Hoekse Waard; 34 jaar was hij fabriek/architect van het waterschap.

Op 1 december 1903 werd hij lid van de gemeenteraad voor de liberalen tot 8 januari 1937 bij zijn afscheid, ontving hij als blijk van waardering voor de verdiensten welke hij had gehad voor gemeente, de gouden draagpenning van de gemeente Oud-Beijerland. Hij was 35 jaar directeur van de Waterleiding Oud-Beijerland en oprichter van diverse scholen o.a. de technische school in Oud-Beijerland en was commissaris van diverse waterleidingbedrijven. Hij stierf op 12 januari 1950 op hoge leeftijd te Oud-Beijerland.

(FOTO - Waterleiding Leerdam 1900. Concessieaanvraag 1898 voor exploitatie waterleiding door Willem Bottenberg (na overlijden 1899 overgenomen door zijn zwager Johannes Smit Fopz) en Martinus Visser, aannemer te Papendrecht.

Zittend v.l.n.r. 1. Jan Teunis Visser Mz (1871-1946), uitvoerder bouw watertoren; 2. Martinus Visser (1845-1932), aannemer te Papendrecht; 3. Johannes Smit Fopz (1857-1950), architect/cementsteenfabrikant; staand achter dhr. Couvée, Gem. Secr. Leerdam)

5. Bedrijfsmeesters watertoren Culemborg

In de 100 jaar (?) dat het Rijksweg 45 onderdeel was van het waterleidingbedrijf Culemborg, zijn er vier bedrijfsmeesters geweest:

Bedrijfsmeester Gemeente Waterleiding Culemborg:

1910 - 1949 Klaas de Braaf

1949 - 1958 Willem Van der Valk,

1958 - 1987 Cornelus Meidam,

1987 - 2004 Richard De Haas

Klaas de Braaf 1910 - 1949

Klaas de Braaf. Bedrijfsmeester van 1910 tot 1949

Geb. 1884 - gest. 1950

Foto links: Klaas de Braaf (Links) in de machinekamer van de watertoren

Foto rechts: Klaas en Rika met het hele gezin thuis (Bron: De Familie De Braaf door Lex de Vroedt. 2015)

Dhr De Braaf woonde in de bedrijfswoning met zijn vrouw Rika en gezin van acht kinderen: Willem, Adriana, Trijntje, Alberta, Johan Hendrik, Hendrika Nicolina, Nicolina Hendrika, en regina Tilly.

Anekdote:

Klaas de Braaf verdiende als bedrijfsmeester in 1910 12,- gulden per week en moest 2,- gulden per week betalen voor de huur van de dienstwoning.

Bron: De familie De Braaf, Lex de Vroedt. 2015

<https://bit.ly/2Ryh5TC>

Willem Van der Valk 1949 - 1958

Willem Van der Valk, bedrijfs meester van 1949 tot 1958
Geb. 1892 - gest. 1964

Foto's: Links. Dhr. Van der Valk achter zijn bureau in het pompgebouw. Rechts. Afscheidsspeech voor dhr. Van der Valk zittend achter de bos bloemen.

Dhr Van der Valk woonde in de bedrijfswoning met zijn gezin van 3 kinderen, waarvan de twee oudste kinderen al uit huis waren toen dhr. Van der Valk bedrijfs meester werd.

Anekdote: Een aantal quotes uit de kranten die schreven zijn over het afscheid van Van der Valk, na 43 dienstjaren voor de gemeente.
De directeur van Gemeentewerken prijst dhr Van der Valk zijn 'voorbeeldige plichtsbetrachting, vooral voor de jongeren.'
Als dank voor zijn verdiensten ontving hij een week gratis logies in het bezit van een van de vakantieoord van de Algemene Bond van Ambtenaren
De burgemeester verklaarde in zijn speech: 'ondanks dat de financiële positie van gemeente er niet bepaald rooskleurig bij staat, hebben we in de hoeken van de gemeentelijke schatkist toch nog wat gevonden om in de enveloppe te stoppen.'

Link: <https://bit.ly/2U4gYBb>

Cornelus Meidam 1958 - 1987

Anekdoten van Piet Meidam, zoon van Cornelis Meidam, aangevuld met herinneringen van broers en zussen.

Mijn vader trad op 17 november 1945 als leerling-waterfitter in dienst bij het gemeentelijke drinkwaterleidingbedrijf. Op 1 september 1957 werd hij bedrijfsmeester en verhuisden mijn ouders met 2 dochtertjes naar de dienstwoning. Daar kregen ze nog 3 zoons. Ze hebben er 28 jaar gewoond, tot eind 1985. Ikzelf ben geboren in april 1958 en heb er tot mijn 25^e gewoond.

Het huis was groot en bewerkelijk en ze moesten alles zelf doen. Betingelen, behangen, schilderen, verbouwen. Ook het buitenschilderwerk (de gemeente zette het alleen in de grondverf). Het vele gras rondom maaide mijn vader met de handmaaier. Ook wij deden dat vaak.

Achter het filter een grote moestuin, fruitbomen en bessenstruiken. Veel, vaak zwaar (kleigrond) werk: spitten, poten, zaaien, oogsten en verwerken (wekken voor de winter). Onder de toren de opslag van aardappels en fruit. En er werd witlof gekweekt in oude materiaalkisten.

Wonen daar betekende 24/7 telefoondienst (ook voor mijn moeder). Naast het ouderlijk bed hing een alarmbel die keihard afging als er 's nachts iets mis was met het waterniveau. Veel aanloop, de keuken instappen om te horen of Cor er was i.p.v. door te lopen naar de machinekamer was heel gewoon. Ieder die werkte op het terrein was welkom voor een bak koffie in onze keuken. Van de eerste lichting gastarbeiders uit Marokko kwam ook iemand bij de waterleiding werken, hij was een graag geziene gast bij ons.

In de machinekamer het kantoor, de kleine smederij (waar mijn moeder oliebollen bakte en wij ze bietsten buiten bij het open raam) en het pompgebouw. De draaiende delen waren onbeschermd, verboden terrein dus voor de kinderen. De grote dieselpomp met brede draaiband was achtervang bij stroomstoring en het geluid van de dieselslagen dreunden over het hele terrein. Mijn vader liep dan met de oliespuit om de machine heen de bewegende delen te smeren. In de grote smederij zaten we op een hoge kruk te kijken wat papa aan het doen was.

Achter de toren het filtergebouw waar wij, als mijn vader het filter ging spoelen, stonden te kijken hoe hij aan de zware wielen van de sproeiers (net blauw-doorzichtige paraplu's) draaide. Je kon elkaar niet verstaan vanwege de herrie van de luchtpomp. Het was er donker met blauw licht en er hing een speciale geur, de lucht van ijzer.

De bezinkput achter het filtergebouw was een groot rechthoekig open reservoir met een brede stenen muur er omheen en zat vol vieze bruine drab. Jarenlang stond er een onderdelenloods met een rond golfplaten dak naast tot deze werd afgebroken na overname door de WMG. De betonnen bak werd deel van het bezinkfilter.

Begin jaren 70 kwamen grote stukken steen en glas van de toren naar beneden, levensgevaarlijk voor personeel, spelende kinderen en de hond. Leunen tegen het metselwerk van de balustrade op de toren was link. Scheuren waren goed zichtbaar. Men besloot te verbouwen, de toren ging in de steigers, er kwam een metalen kap omheen.

Vervolgens is in 1973 ook de wilg omgehaald. Ook die werd gevaarlijk, was bij noodweer al gescheurd.

Op de toren stond een grote vlaggenmast waar mijn vader bij feestdagen de vlag ophing. Bliksem spleet de vlaggenmast tijdens noodweer, grote stukken lagen rondom de toren op de grond, tot op de stoep bij het huis. Ik heb de vlaggenmast, wat er nog van over was althans, naar beneden gegooid. Hierna werd gevlagd voor de dienstwoning aan de Rijsstraatweg. Mijn vader blij, dat scheelde een tocht naar boven 's morgens en 's avonds. Overigens was ook de dienstwoning niet vrij van blikseminslag. Voornamelijk op de schoorsteen, gelukkig.

De toren was een bron van vermaak: zonnen (uit de wind achter de borstwering), vliegeren (goede wind op die hoogte). Als er weer eens een meubelfabriek in Culemborg in de brand ging, bood de toren ook het beste uitzicht.

Het wonen bij de watertoren was ideaal voor kinderen. Zoveel ruimte, heel veel vrijheid. Voetballen op het grote grasveld, boompje klimmen, boomhutten bouwen, vuurtje stoken omdat er geen vuilniswagen kwam, schommelen op de schommel in de wilg, grote sneeuwpoppen maken als het sneeuwde... met de bakfiets naar de tuin om de kisten met aardappelen of fruit op te halen... altijd buiten spelen. Daar hebben we mooie herinneringen aan.

Richard De Haas 1987-2004

Richard De Haas. Machinist van 1987 - 2004
Geb. 1947 - heden

Dhr de Haas in de reinwaterkelder

... en bij een van de boorputten

Dhr. de Haas woont al sinds 1987 in de bedrijfswoning met zijn vrouw en kinderen. De kinderen wonen inmiddels op zichzelf.

'In 1995 was de grote evacuatie van het Rivierengebied omdat het water zo hoog stond dat het water over de dijken spoelde en bijna doorbraken.

Het pompstations in Culemborg moest bemand blijven, om druk op het waterleiding netwerk te houden. Dat voorkomt dat er vuil uit de omliggende grond in de leidingen en dus ook in het water komt.

Het zand uit de zandbakken uit de omgeving werd in zakken gedaan en tegen het pompgebouw aangelegd om het pompgebouw tegen het evt. water te beschermen. Paniek zaaien natuurlijk, alsof het iets zou helpen.

We maakten ons huis wel klaar voor het water dat mogelijk tot 6,5 m hoog zou komen te staan, aangezien Culemborg in een soort badkuip ligt.

Alle levensmiddelen en spullen uit de kelder moesten naar boven en omdat dit nog niet hoog genoeg was heb ik met balken een verdieping extra gemaakt waar we de spullen in hesen.

Een flinke klus. Buiten was ook een hele volksverhuizing gaande. Alle wegen in de stad stonden vast en de Rijksstraatweg was een grote file van mensen die weg wilden. Niemand werd er tussen gelaten en het bewoog slechts enkele meters per uur. De een na de ander kwam vragen of ze van de WC gebruik konden maken en mochten bellen met familie en vrienden. Mobiele telefoons waren er nog niet in die tijd.

Toen iedereen weg was, kon ik mijn vrouw Julie en onze kinderen evacueren naar den Bosch.

Dat was pas om 01.00 uur s'nachts. Ik zelf moest toen direct weer terug naar Culemborg om op de installatie te passen. Ik was min of meer de enige die nog in Culemborg was, samen met een paar mensen die weigerden hun huis te verlaten.

Het waterbedrijf had een rubberboot aangevoerd, zaklampen, en vuurpijlen en ik werd elke dag bevoorrad met eten uit blik.

Ik ben zelf nog de volgende dag naar de dijk bij de Lek gereden om te kijken hoe het ervoor stond. Het rijden in het gebied was alleen mogelijk op het vertoon van een pasje. Het water stond aan het randje en ik kon mijn laars aan de binnenkant van de dijk helemaal in het gras steken, zo zompig was het! We zijn toen echt door het oog van de naald gekropen.

Later in de week zakte het water en op zondag was het gevaar geweken en mocht iedereen weer terug naar huis keren.'

Link: <https://bit.ly/2Rr0FH>

Bijlagen: Beeldmateriaal

Watervoorziening voor de oprichting van het waterleidingbedrijf

De pomp bij het buurtschapje "Dilla" stond op een welput. Vier huishoudens moesten er hun drinkwater van betrekken. De pomp stond buiten, was daarom in de winter vaak bevroren, met als gevolg dat de bewoners hun water van ver moesten halen.

Vroeger, maar in Culemborg zelfs nog tot 1950, werd drinkwater eenvoudigweg ook uit de sloot gehaald.

<https://bit.ly/37w5Y3c>

Naar water boren

<https://bit.ly/2U6sKdZ>

Watertoren in de oorlog

De watertoren werd in het begin van de 2e wereldoorlog gebruikt door de Duitsers als uitkijktoren.

Bron: De familie De Braaf, Lex de Vroedt.

<https://bit.ly/2O7MIRT>

Waterput

+ - 1955. Waterput in de winter bij de toren.

Dit was een overstort put. Wanneer het water in het waterreservoir vol kwam te staan, werd het naar deze put geleid.

<https://bit.ly/2O7KpOS>

Bezinkbakken

Bron: Mevrouw Derwig, 2001

De bezinkbakken in werking in 2001

1 keer per jaar werd het slib uit de bezinkbakken verwijderd en in deze bakken opgeslagen. Hier wordt het slib gescheiden van het erin aanwezige water. Het water weer in het oppervlaktewater en het gedroogde slib wordt gebruikt voor de baksteenindustrie. Tot 1999 werd het ingedroogde slib naar de vuilstort gebracht.

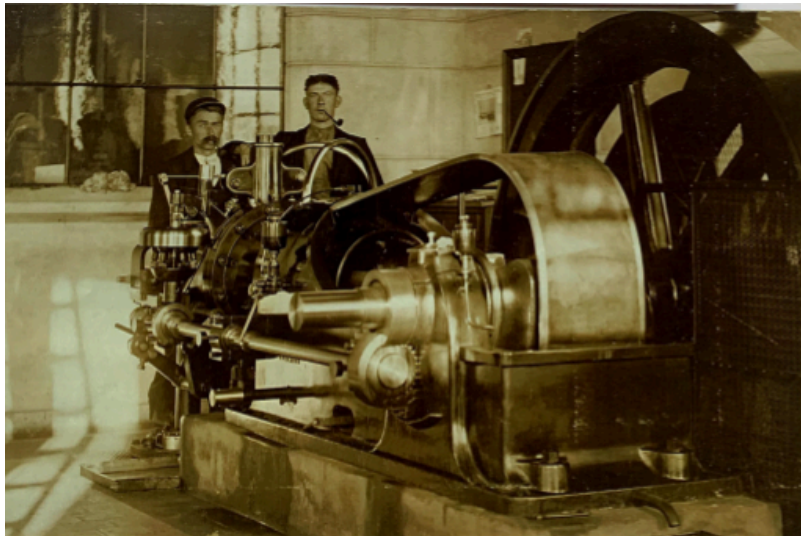
De bezinkbakken werden in het begin gebruikt voor het filteren van het water door het water via een goot naar de filterbakken te laten lopen waar het gefilterd werd door zand. Dit zand werd regelmatig vervangen door schoon zand. Vanuit daar liep het naar de reinwaterkelder waar het werd opgeslagen en naar het hoger gelegen waterreservoir werd gepompt.

Bron: Jan-Willem Andriessen, juli 2016

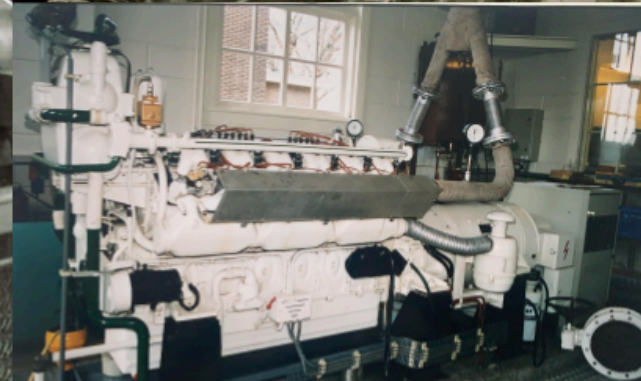
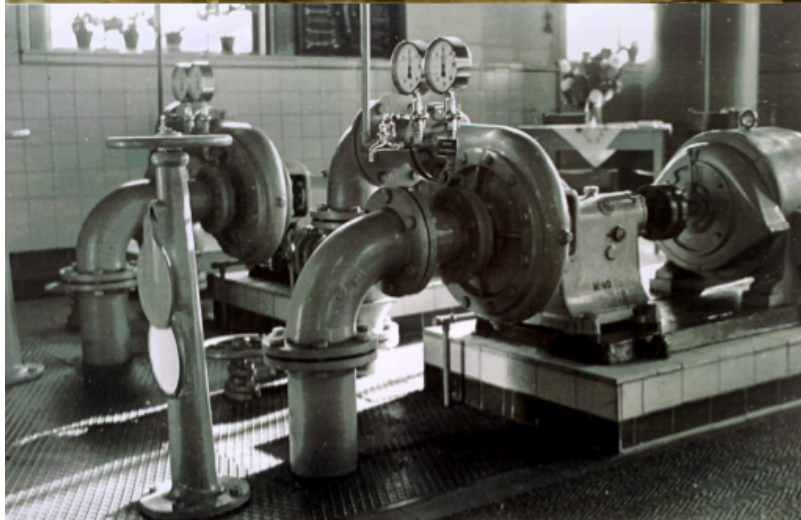
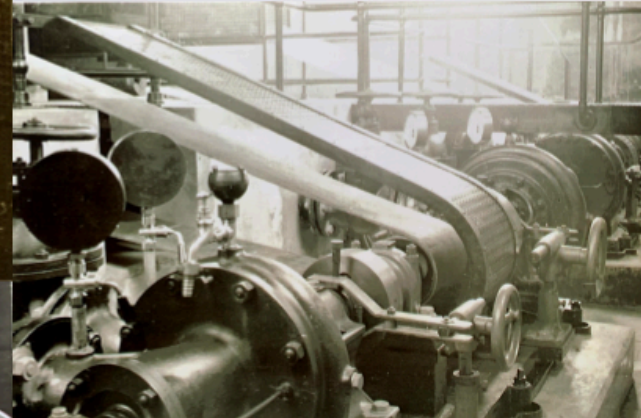

<https://bit.ly/2O6LKpg>

Pompen watertoren

Boven : dhr N.de Braaf en dhr.H.Saltzherr bij de zuiggasmotoren in de machinekamer van het station bij de watertoren. In 1933 werden deze motoren vervangen door twee dieselmotoren. In 1952 werd het bedrijf geautomatiseerd en ging men over op elektrische motoren.
Midden : vanaf 1950 draaiden deze dieselmotoren alleen nog maar op "wasdag" extra mee, om juist die dag veel extra water gebruikt werd ten behoeve van "de was".
Onder : de hogedrukpompen die het gezuiverde water naar de stad stuwen. Zodra er door de pompen van water minder wordt afgenomen dan aangeboden ontstaat er overdruk. Die mag natuurlijk te hoog worden. Het water kan dan ontsnappen naar het, zo'n 30 meter boven de begane grond gelegen, reservoir van de watertoren. Als op zijn beurt die "bak", met een inhoud van 200 m³, vol is, schakelt een vlotterschakelaar er voor dat de pompen stoppen. Vanaf dat moment wordt het leidingnet op druk gehouden door de toren. Zodra het water daarin (door verbruik) zo ver zakt dat het onder een bepaald niveau komt, schakelen de pompen automatisch weer in. De watertoren functioneert dus op een manier als buffer.

<https://bit.ly/36FMCYo>

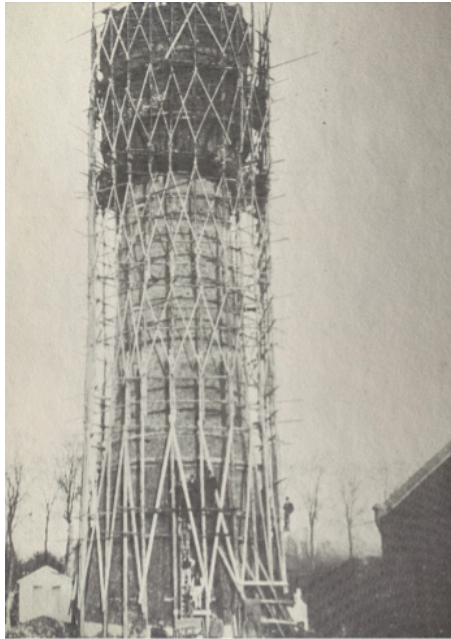
Filtergebouw

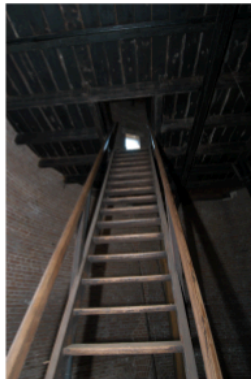
In het het filtergebouw werd het water gefilterd en met sproeiers verneld. Doordat het water door de sproeiinstallaties ging werd een groot deel van het ijzer al verwijderd.

<https://bit.ly/312la5H>

Watertoren I

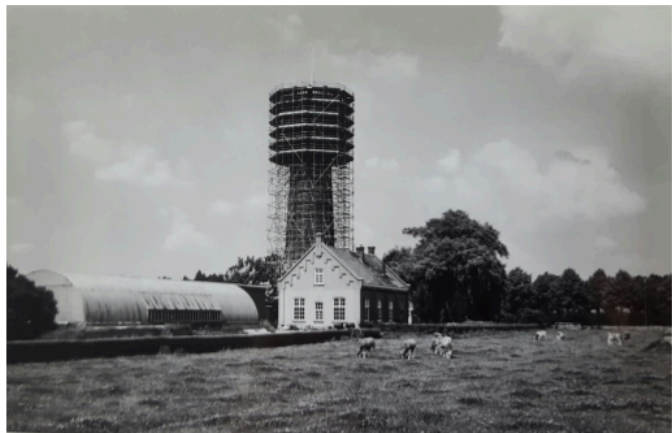
In 1880 werd in de gemeenteraad van Culemborg voor het eerst de noodzaak van een waterleidingbedrijf aangekaart. 30 jaar later, op 2 mei 1910 vond de eerste steenlegging plaats. 10 maanden later op 1 maart 1911 werd de watertoren in gebruik genomen. De toren is gebouwd door aannemersbedrijf Visser en Smit uit Papendrecht. De huidige ommanteling is in 1972 aangebracht

<https://bit.ly/36A9nNc>

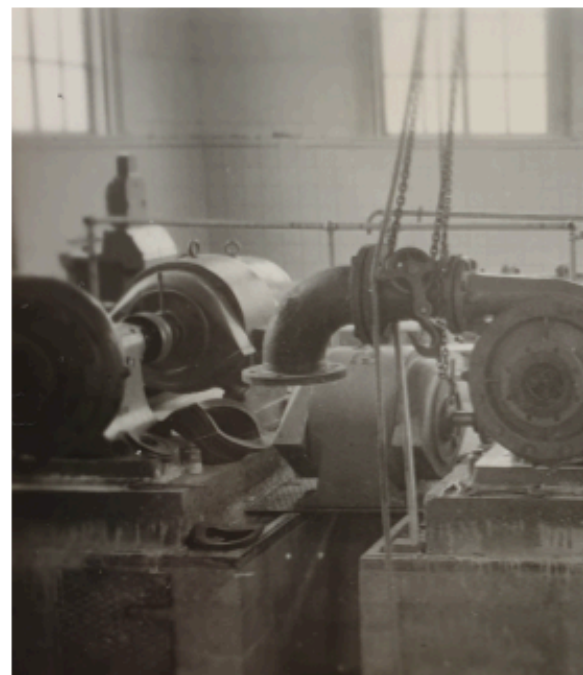
De toren in de steigers

Ommanteling van de top van de toren in 1972

<https://bit.ly/2O4JAWQ>

Het pompgebouw

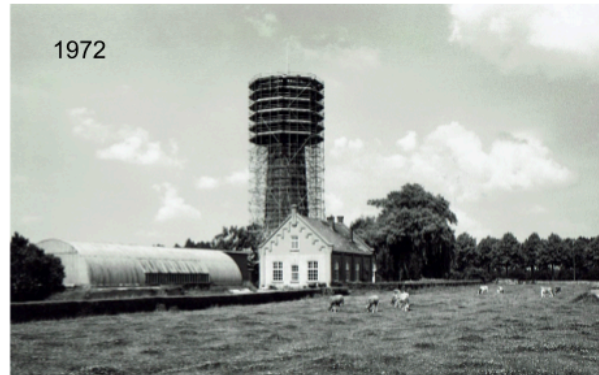
<https://bit.ly/38EIKJA>

Ensemble van gebouwen I

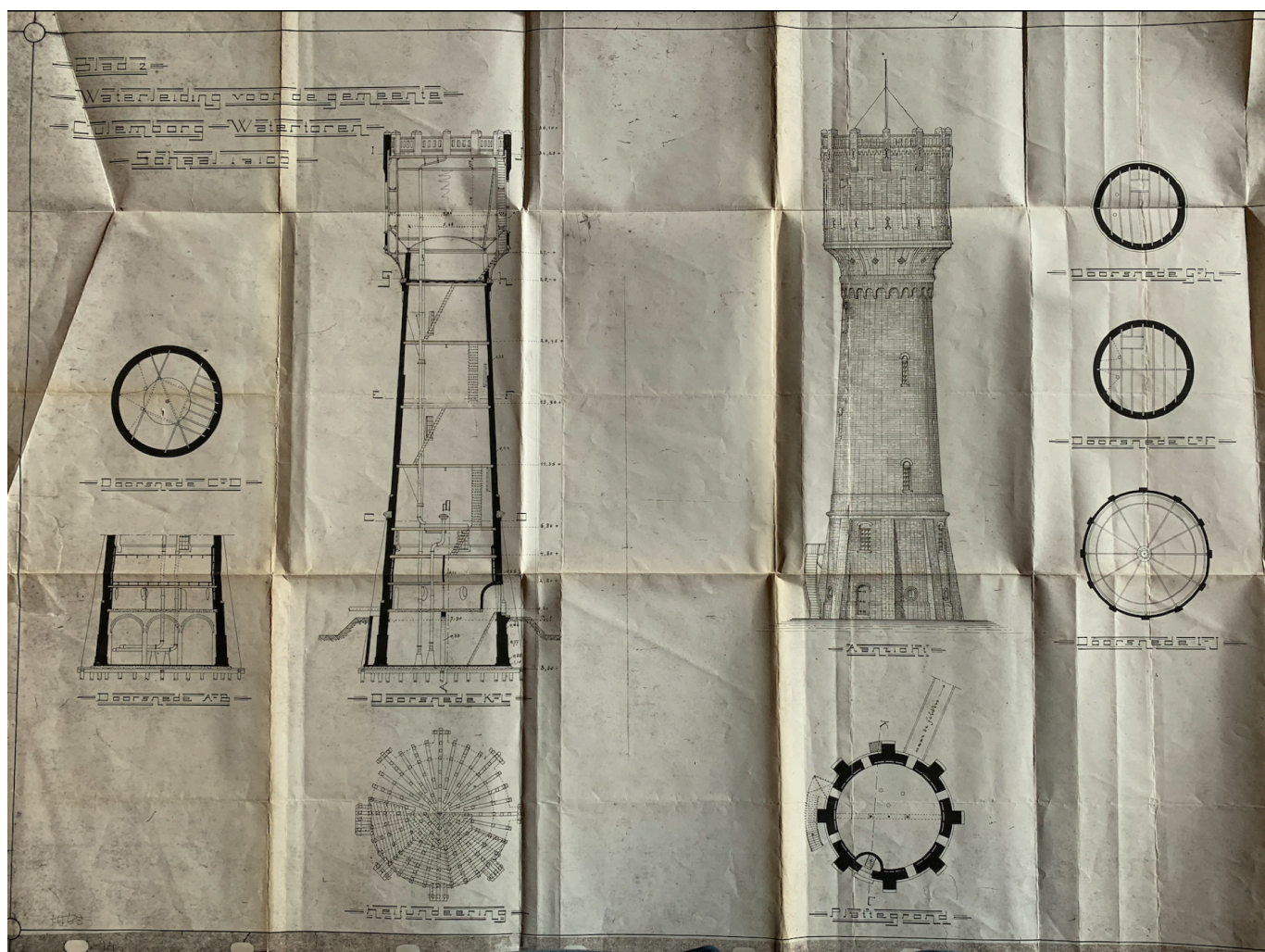
<https://bit.ly/36yxXxS>

Ensemble van gebouwen II

<https://bit.ly/36xfOAI>

Kopie van de originele bouwtekening van de watertoren uit het Regionaal Archief Rivierenland in Tiel

Omdat er buiktyfus heerste werd er gratis drinkwater verstrekt. Dit werd op 27 december 1911 opgeheven. Als je toch gratis drinkwater verstrekte aan een niet geabonneerde riskeerde je een boete van maximaal 100 gulden

Li boven: Drinkwaterleiding
Wanneer men zich voor 15 oktober 1910 aanmeldde werd men gratis aangesloten, daarna niet kosteloos.
Re boven: Opheffing van vrij drinkwater
Bron: Mevrouw Derwig

Nieuwsartikelen over de uitdiensttreding van dhr. Cor Meidam. Bron: Truus Meidam, dochter van bedrijfsmeester Cor Meidam.

JUBILEUM

Op 29 januari j.l. werd in de kantine van districtskantoor Zaltbommel het 40-jarig jubileum gevierd van de heer C. Meidam.

De heer Nelissen, districtshoofd Rivieren West, heette de jubilaris en zijn in grote getale aanwezige familie, alsmede alle andere aanwezigen, van harte welkom. Ruim 42 jaar geleden, om precies te zijn op 17 november 1945, trad de heer Meidam in dienst bij de Gemeentelijke Waterleiding Culemborg.

Om organisatorische redenen, in verband met ziekte en andere vervelende zaken, was men niet eerder in de gelegenheid om dit toch wel unieke jubileum te vieren. Maar gelukkig is het er dan toch van gekomen.

In ons 50-jarige bedrijf komt het niet vaak voor dat een directeur zich met een gouden waterleidingspeld naar een district begeeft.

Gezondheid of de VUT zijn meestal de oorzaken dat een 40-jarig dienstverband niet gehaald wordt. Een reden te meer dus om hierbij stil te staan na de gedeeltelijke genezing van de heer Meidam.

Na deze woorden stelde de heer Nelissen de directeur van de Waterleiding Maatschappij Gelderland, de heer Ir. P.W. Langendijk, in de gelegenheid de gouden waterleidingspeld aan de heer Meidam uit te reiken.

Hierna vervolgde de heer Nelissen zijn

C. MEIDAM

29-01-88

speech. Een artikel uit de H²O, t.w. "waterlobby in politiek noodzakelijk", deed hem denken aan de heer Meidam.

Immers, deze moest de politiek in Culemborg zover zien te krijgen iets aan het pompstation te doen of een transportleiding te leggen. In 1945 werd dit werk nog maatschappelijk en politiek gedragen. Later in de 70-er jaren, had men in de politiek voortaan andere voorkeuren om stemmen te behalen. De heer Meidam was een technicus die probeerde een zaak tegen minimale kosten draaiende te houden, niet echt een politicus. Veel van zijn mooie ideeën werden pas gerealiseerd toen het bedrijf in handen was van technische specialisten, werkend bij een N.V. De heer Meidam bevestigde hiermee dat een efficiënte bedrijfsvoering bereikt kan worden in het politieke krachtenveld door met een inbesluitvorming zoveel mogelijk uit handen van de politici te blijven.

Als gevolg van de overname op 1 januari 1980 door de Waterleiding Maatschappij Gelderland veranderde er veel voor de heer Meidam.

Op 56-jarige leeftijd ging hij administratief werk doen. Met een goed humeur op zak werkte hij zich door de paperassen. Deze veranderingen hebben echter niet altijd even goed op zijn gezondheid gewerkt, welke nu gelukkig op hetzelfde peil blijft.

Als blijk van waardering, vooral voor

de Culemborgse waterverbruiker, ging de heer Nelissen over tot het overhandigen van enige cadeaus. Namens de Waterleiding Maatschappij Gelderland bood hij de heer Meidam een workmate aan, evenals de gebruikelijke enveloppe met inhoud. Ook mevrouw Meidam werd in de bloemetjes gezet en bedankt voor haar steun gedurende de achterliggende 40 jaar. Zij was niet alleen een echtgenote van een waterleidingman, maar werkte er eigenlijk ook een klein beetje. Vooral door de vele telefoontjes die zij tijdens storingen te verwerken kreeg, en andere, soms technische problemen, die zij moest oplossen.

Als vertegenwoordiger van het Personeelsfonds en de "lief en leed pot" bood de heer Bergevoet enveloppen met inhoud aan. De heer Van Zetten feliciteerde de heer Meidam namens de Abvo/Kabo en overhandigde de heer Meidam een cadeaubon.

Hierna werd het woord gegeven aan de heer Hantsma van de gemeente Culemborg. Hij haalde oude herinneringen op en bedankte de heer Meidam voor zijn grote inzet in de tijd dat hij nog in Culemborg werkzaam was. Hij overhandigde hem een authentieke standpijp, waaraan wellicht een geschiedenis vooraf moet zijn gegaan.

De heer Meidam zelf tenslotte dankte iedereen voor de mooie cadeaus en de goede wensen, en wenste de Waterleiding Maatschappij Gelderland nog vele goede jaren toe.

Na dit officiële gedeelte volgde er nog een ongedwongen samenzijn, waarin de aanwezigen de gelegenheid kregen de jubilaris en zijn familie nog eens persoonlijk te feliciteren met het jubileum.

Re.

Jubileum bedrijfsmeester waterleiding C. Meydam

De bedrijfsmeester van het Gemeentelijke Drinkwaterbedrijf her-dacht dinsdag het feit dat hij, toen voorgedragen door wijlen directeur C. J. den Houter een kwart eeuw geleden als leerling-fitter, in dienst kwam. Velen brachten de jubilaris in de loop van de dag te zijnen huize een bezoek en 's middags om half vijf vond ten stadhuis een officiële huldiging plaats. Hierbij waren aanwezig de wethouders mr. J. E. Wig-gelinkhuizen en A. J. Kerkhof, ge-meentesecretaris de heer J. Jonge-neel, de heer N. van der Elst, direc-teur van de Dienst Gemeentewerken en Waterleidingbedrijf en het voltal-lige personeel van deze dienst. De burgemeester was uitstедig.

Wethouder A. J. Kerkhof releveerde benoeming en voordracht in 1945 (waarvoor toen nog de goedkeuring nodig was van de minister van Bin-nenlandse Zaken) de diverse bevor-deringen en de benoeming tot be-drijfsmeester in 1957, toen de heer Van der Valk met pensioen ging. Wethouder Kerkhof stelde ook dat de naam Meydam in het dagelijks bestuur van de gemeente weinig wordt gehoord. Dat vond hij een be-langrijk iets, omdat hieruit wel blijkt dat er weinig moeilijkheden zijn ge-weest. Hierna overhandigde de heer Kerkhof de jubilaris de gebruikelijke envelop met jubileumgift. Directeur

N. van der Elst releveerde bepaalde perioden uit de afgelopen 25 jaar waarin het moeilijk was Culemborg van water te voorzien, het feit dat er geruchten gingen dat het waterlei-dingbedrijf Culemborg door een an-der bedrijf zou worden overgenomen. Stelde vast dat dit alles bedrijfs-meester Meydam slechts weinig be-roerde en dat hij vol élan en met zijn gehele persoonlijkheid gewoon door ging met het uitbouwen van het wa-terleidingbedrijf.

Hierna overhandigde de directeur de jubilaris een prachtig cadeau in de vorm van een gecombineerde ba-rometer, thermometer-hygrometer.

Mevrouw Meydam kreeg bloemen.

W. B. van Veen, voorzitter van de personeelsvereniging, sprak een fe-licitatiewoord 'als man van dezelfde lichting' en releveerde nog eens de werkzaamheden in duistere nachten en bittere kou. Duidende op het ge-zegde 'Wie van niets tot iets komt' mocht hij vaststellen dat deze regel hier zeker niet opging. Ook de acti-viteiten van de jubilaris op cultureel terrein, buiten zijn dagelijkse werkzaamheden om, werden niet verge-ten. Spreker overhandigde hierna 'n uitzonderlijk cadeau, nl. een koerduif met kooi. De heer Van Veen wees er op dat de duif het symbool van de vrede is. En vrede zou hij ook graag onderling bestendigd zien.

De heer Meydam was bijzonder ge-troffen door alles wat hem deze dag was bereid.

Toen kwam burgemeester Her-mans haastig binnen en bood de ju-bilerende bedrijfsmeester en diens vrouw zijn hartelijke gelukwensen aan.

Na dit alles bleef men een poosje gezellig bijeen. Ook 's avonds was het aan de Watertoren érg druk!

C. Meydam 25 jaar bij drinkwaterbedrijf

De heer C. Meydam, thans bedrijfsmeester van het plaatselijke gemeentelijke drinkwaterleidingbedrijf, herdenkt dinsdag 17 november de dag waarop hij 25 jaar geleden in dienst trad als hulp-waterfitter.

De directie werd toen gevoerd door wijlen C. J. den Houter.

In het begin moest de heer Meydam ook wel bij meteropname en incasso bijspringen, maar mede onder de bekwame leiding van wijlen W. van der Valk was hij al spoedig een gewaardeerde kracht in het team van de technische dienst.

Na het overlijden van C. J. den Houter werd W. van der Valk bedrijfsmeester van het waterleidingsbedrijf dat onder supervisie kwam van de directeur van de Dienst Gemeentewerken. Toen de heer Van der Valk met pensioen ging werd C. Meydam (1 september 1957) zijn opvolger.

Hij staat altijd klaar en doet zijn werk met grote verantwoordelijkheid en liefde.

Het zal hem en zijn vrouw de 17e november niet aan belangstelling ontbreken.

De oorkonde die is ingemetseld in de gedenksteen (inmiddels verwijderd) bij de toren.

Bron: Geerte Dubbeldam, kleindochter van bedrijfsmeester Willem van der Valk.

O O R K O N D E

Deze drinkwaterleiding, waarvan het ontwerp door de architecten, de heeren VISSER en SMIT te Papendrecht, is vervaardigd, werd in het jaar 1910 door de Gemeente Culemborg gesticht, ingevolge besluit van den Raad dier Gemeente van den 7^{en} September 1909.

De „eerste steen” van dit zoo belangrijk werk, werd den 2^{en} Mei 1910 gelegd door den Heer Burgemeester der Gemeente, den HoogWelGeboren Heer Mr. E. O. J. M. Baron VAN HÖVELL TOT WESTERFLIER.

Daarbij waren nevens de heeren Wethouders, de heeren Leden van den Raad, de heer Secretaris der Gemeente, de heer Gemeente-architect, de heer Directeur en de heeren Architecten der drinkwaterleiding, de heer Voorzitter der alhier zetelende Gezondheidscommissie, ook tegenwoordig eenige heeren aannemers van werken der drinkwaterleiding, benevens vele belangstellende ingezetenen, die mede waren opgekomen om deze plechtigheid bij te wonen.

*Nadat de bouw, zonder dat daarbij ongelukken te betreuren vielen, was beëindigd, werd de drinkwaterleiding voor het algemeen gebruik opengesteld **1 Maart 1911**, nadat deze eerst op dien dag officieel was geopend.*

Die plechtige opening geschiedde door het Bestuur der Gemeente Culemborg, waarvoor dit ter plaatse aanwezig was met den heer Secretaris der Gemeente, terwijl die opening verder werd bijgewoond door de heeren Leden van den Raad, den heer Gemeente-architect, den heer Directeur en de heeren Architecten der drinkwaterleiding, benevens eenige genoodigden, die allen op verzoek deze oorkonde eigenhandig hebben onderteekend met bijvoeging hunner kwaliteit. Daarna is deze oorkonde ingemetseld, waarbij de hooft werd uitgesproken, dat met het voortbestaan van dezen toren in dankbare herinnering ook bewaard mogen blijven de namen van hen, die aan het tot stand komen van deze zoo heilzame stichting hebben medegewerkt.

CULEMBORG, 1 Maart 1911.

Nieuwsartikelen over de uitdiensttreding van dhr. Van der Valk. Bron: Geerte Dubbeldam, kleindochter van bedrijfsmeester Willem van der Valk.

Bedrijfsmeester W. van der Valk gehuldigd

Koninklijke onderscheiding

In de propere machinekamer aan het Gemeentelijk Waterleidingbedrijf vond Dinsdagmiddag om half vijf een bijzondere plechtigheid plaats.

Bedrijfsmeester W. van der Valk was die dag 40 jaar in dienst aan dit bedrijf. Aanwezig waren het voltallig college van B. & W., het administratief en technisch personeel, mevr. W. J. den Houwer-Mooy, echtgenote van de overleden directeur, de chef van Gemeentepolitie, naaste familieleden en enkele vrienden.

De burgemeester merkte in de eerste plaats op dat het God was die de jubilaris het leven gaf om jaren dit werk te kunnen voltooien.

In de drie jaar dat ik lid ben van deze Culemborgse gemeenschap heb ik U leren kennen en waarderen. U draagt de waterleiding een warm hart toe, ik zou zelfs willen zeggen, de waterleiding was Uw hart. Na de automatisering van het bedrijf heeft het gemeentebestuur de risico's ervan aanvaard om de heer van der Valk als bedrijfsmeester benoemen. Voor de wijze waar-

U deze taak thans vervult is het college en de gemeenteraad u erkentelijk.

Wiel op de dag als des avonds als nachts staat U steeds op de voeten voor de watervoorziening van onze gemeente.

Ik heb in een der laatste edities van de Culemborgsche Courant uw levensloop gevolgd en gezien hoe U successievelijk tree voor

op die trap hebt gezet om te komen tot technisch hoofd van dit bedrijf.

De gunstige ontwikkeling van de gratificatie-regeling heeft het gemeentebestuur behoed hier met handen te moeten staan.

U was dan ook met bijzonder

veel genoegen dat de burgemeester de jubilaris een enveloppe met inhoud aanbood.

De burgemeester deelde vervolgens mede, dat het Hare Majesteit de Koningin heeft behaagd de jubilaris voor zijn verdiensten te onderscheiden met de medaille in zilver verbonden aan de Orde van Oranje Nassau.

Onder applaus spelde burgemeester Van Koningsbruggen hierna de jubilaris de zilveren onderscheiding op de borst.

De heer Van der Valk dankte de burgemeester voor de vriendelijke woorden tot hem gesproken en verzocht de burgemeester Hare Majesteit zijn dank te willen betuigen voor het verlenen van deze Koninklijke onderscheiding. De jubilaris gaf de burgemeester de verzekering ook de komende jaren zijn beste krachten te zullen geven aan het bedrijf. Verder betrok hij in zijn dankwoord het administratief en technisch personeel en allen die bij dit jubileum en deze huldiging van hun belangstelling blijf gaven.

De heer W. D. Postma wilde, hoe vreemd het ook moge klinken, als collega nog een enkele woordje tot de jubilaris zeggen. Immers het is de gewoonte dat de leerlingen van de hoogste klas aan het einde van hun lesjaar een excursie maken naar de Waterleiding en Gasfabriek en het is dan de heer Van der Valk die een uiteenzetting geeft over het naar boven brengen van het water. De heer Postma noemde in dit verband zijn leerlingen de waterkijkers van de lagere school. Spreker was eveneens bijzonder verheugd als een der eersten de heer Van der Valk de hand te kunnen drukken met de verleende Koninklijke onderscheiding.

Hierna bleef het uitgebreide gezelschap nog enige tijd gezellig bijeen ten huize van de jubilaris.

W. van der Valk 40 jaren bij het gemeentelijk waterleiding bedrijf

29 December zal het veertig jar geleden zijn, dat de heer W. van der Valk, thans bedrijfsmeester van het Gemeentelijk waterleidingbedrijf, als fitter aan het bedrijf werd benoemd.

Na aan de Ambachtsschool te N. geslaagd voor machine-bankwerker werd de heer Van der Valk benoemd als leerling-fitter in het Waterleidingbedrijf te Odegraven. In 1910 hielp hij er ter plaatse bij het aanleggen van waterleiding; daarna werkte hij enkele jaren aan de uitbreiding en vernieuwing van gasfabrieken en Waterleidingen in Heerlen, Oudewater, Leidse- am, Stompwijk en Voorburg.

29 December 1913 kwam hij weer naar Culemborg.

Als bijzonderheid mag wel worden vermeld dat de gehele uitbreiding van de buisleiding in N. en omgeving is uitgevoerd, óók de binnenleidingen, het plaatsen van wastafels, baden en geysers, osets e.d.. Het was steeds tot grote tevredenheid van zijn superieuren dat de heer Van der Valk deze werkzaamheden uitvoerde. Ook in de noodzakelijke uitbreidingen en veranderingen in de machinekamer had hij een groot aandeel.

Van de oude zuiggasmotoren ging het bedrijf in 1933 over op Dieselkracht. In 1940 werd het bedrijf gedeeltelijk geëlectrificeerd en in 1952 werd het volledig geautomatiseerd.

In deze jaren werd de heer Van der Valk bevorderd tot hef-fitter en toen in 1949 de heer N. de Braaf wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd het bedrijf verliet,

werd hij benoemd tot machinist.

Dat het Gemeentebestuur de accurate werkwijze van de heer Van der Valk waardeerde en op hoge prijs stelde, bleek uit de benoeming op 1 September 1952 tot Bedrijfsmeester van het Waterleidingbedrijf. Na het overlijden van de directeur, de heer C. J. den Houter, werd immers deze functie niet meer vervuld.

Ook in het maatschappelijk leven heeft de jubilaris vele functies onder meer is hij secretaris van het Vrijzinnig Kerkkoor, Ouderling van de Ned. Herv. Kerk en bestuurder van het Kompasjeugdwerk.

Na in 1918 lid te zijn geworden van de toenmalige S.D.A.P. en o.a. voorzitter en secretaris te zijn geweest, werd de heer Van der Valk na de bevrijding penningmeester van de Partij van de Arbeid.

Van de Zangvereniging De Stem des Volks was hij geruime tijd secretaris en mede-oprichter en voorzitter van de Arbeiders Jeugd-Centrale. Ook op het terrein van de Vakbeweging was de heer Van der Valk zeer actief. Van 1919 af is hij secretaris van de Ned. Bond van Personeel in Overheidsdienst. Van de Commissie van Maatschappelijk Hulpbetoon en de Commissie tot wering van Schoolverzuim was hij verscheidene jaren lid.

Al met al ontplooidde de heer Van der Valk de afgelopen veertig jaar op velerlei gebied een grote activiteit. Ongetwijfeld zal dit jubileum op 29 December dan ook zeker niet onopgemerkt voorbijgaan!

Foto materiaal

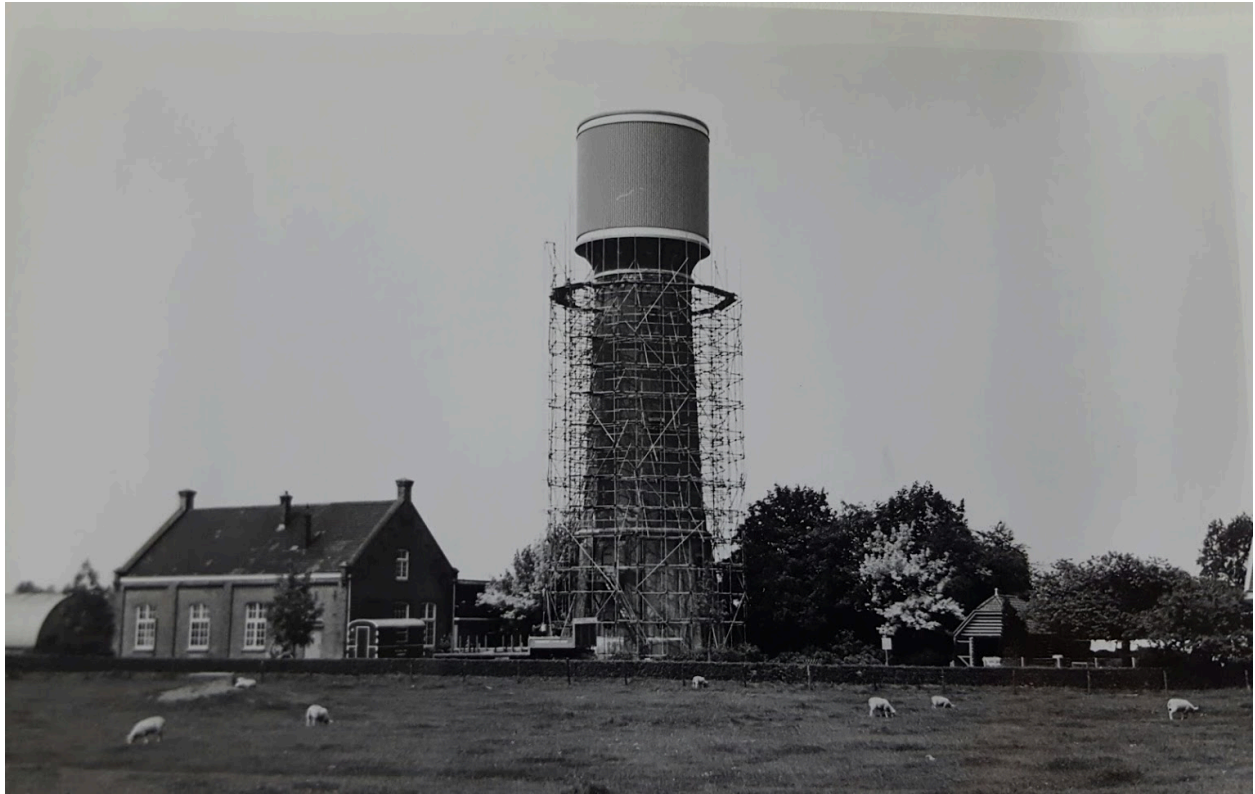
Piet Meidam (zoon van bedrijfsmeester Cor Meidam) 'Hier zit ik als 2 jarig jochie bij Opa op de brommer. Op de achtergrond is de treurwilg en de machinekamer te zien.'

Dit bordje is meegegaan met de verhuizing van Vitens naar het naastgelegen terrein.

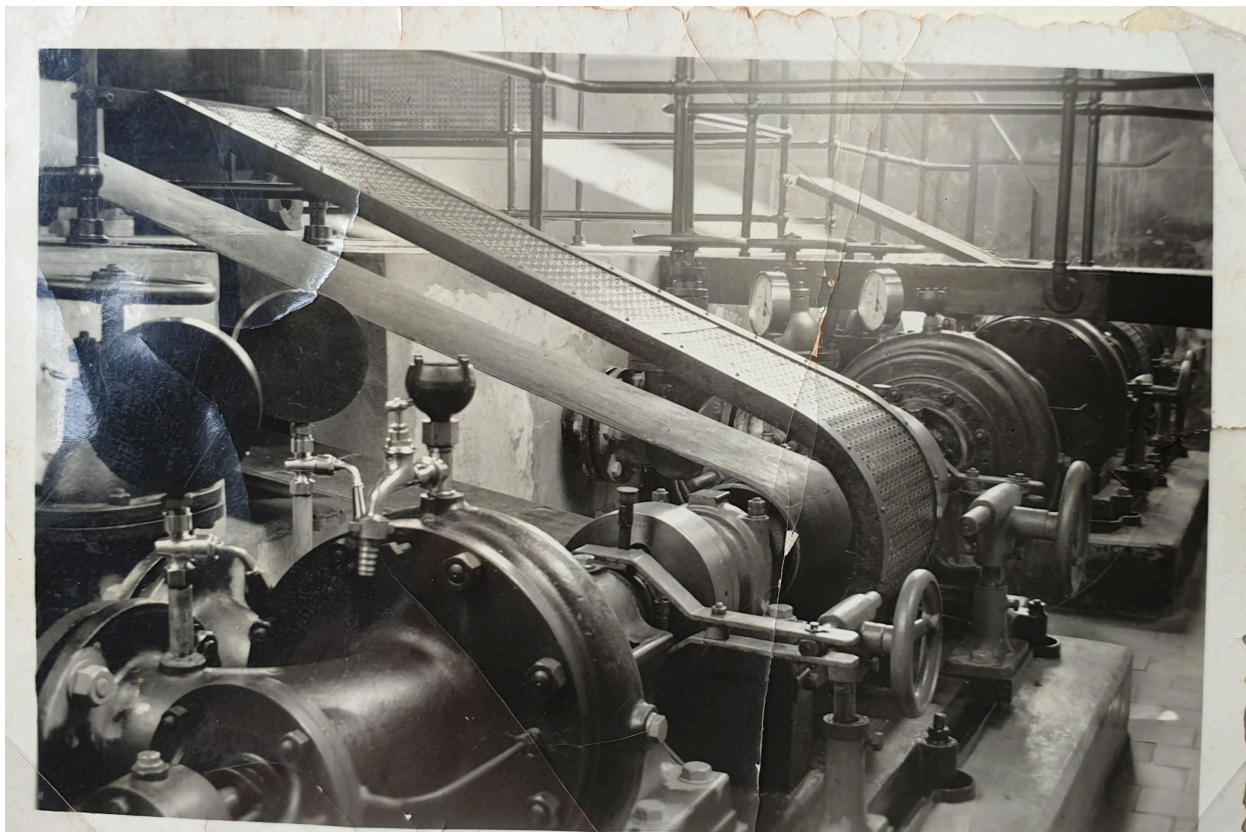
Watertoren in de steigers met bloesem op de voorgrond. Begin jaren '70. Bron: Piet Meidam

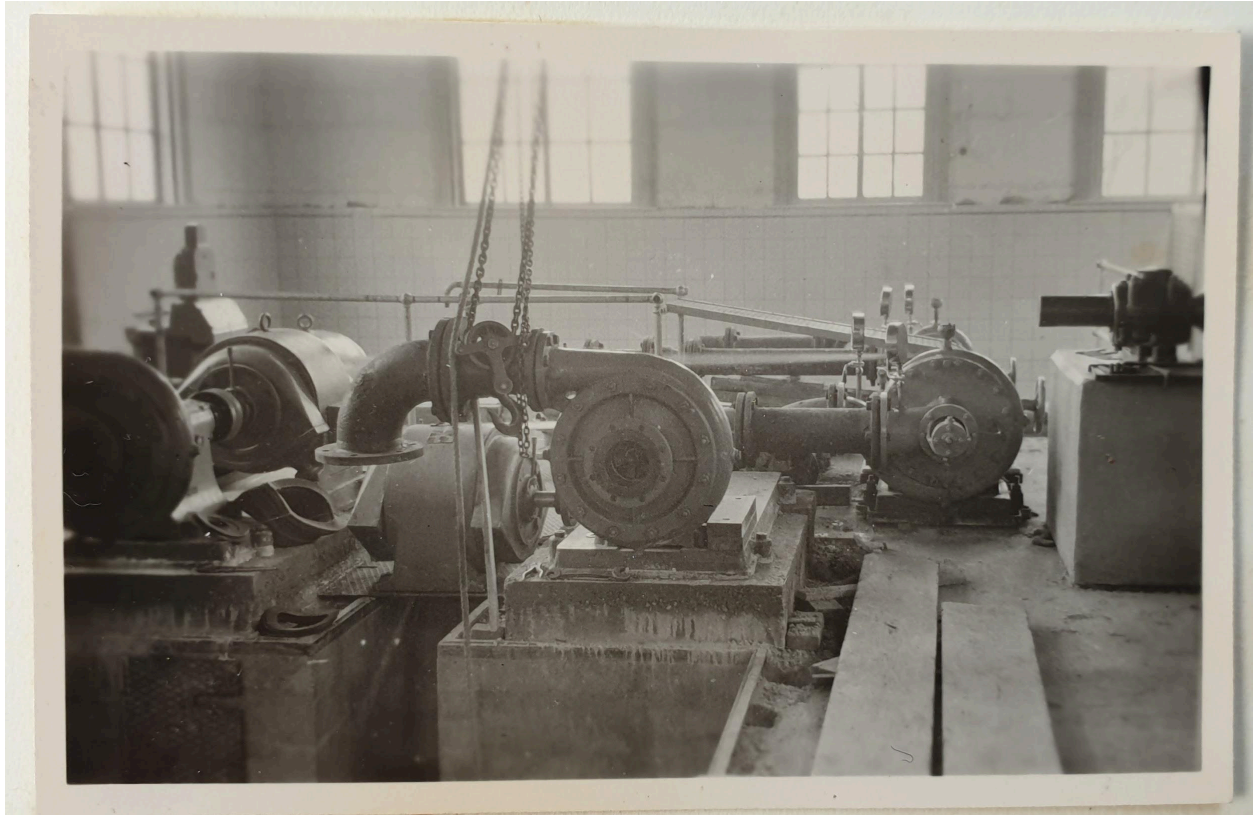
Mooie overzichtsfoto van het waterleidingsbedrijf. Bron: Piet Meidam

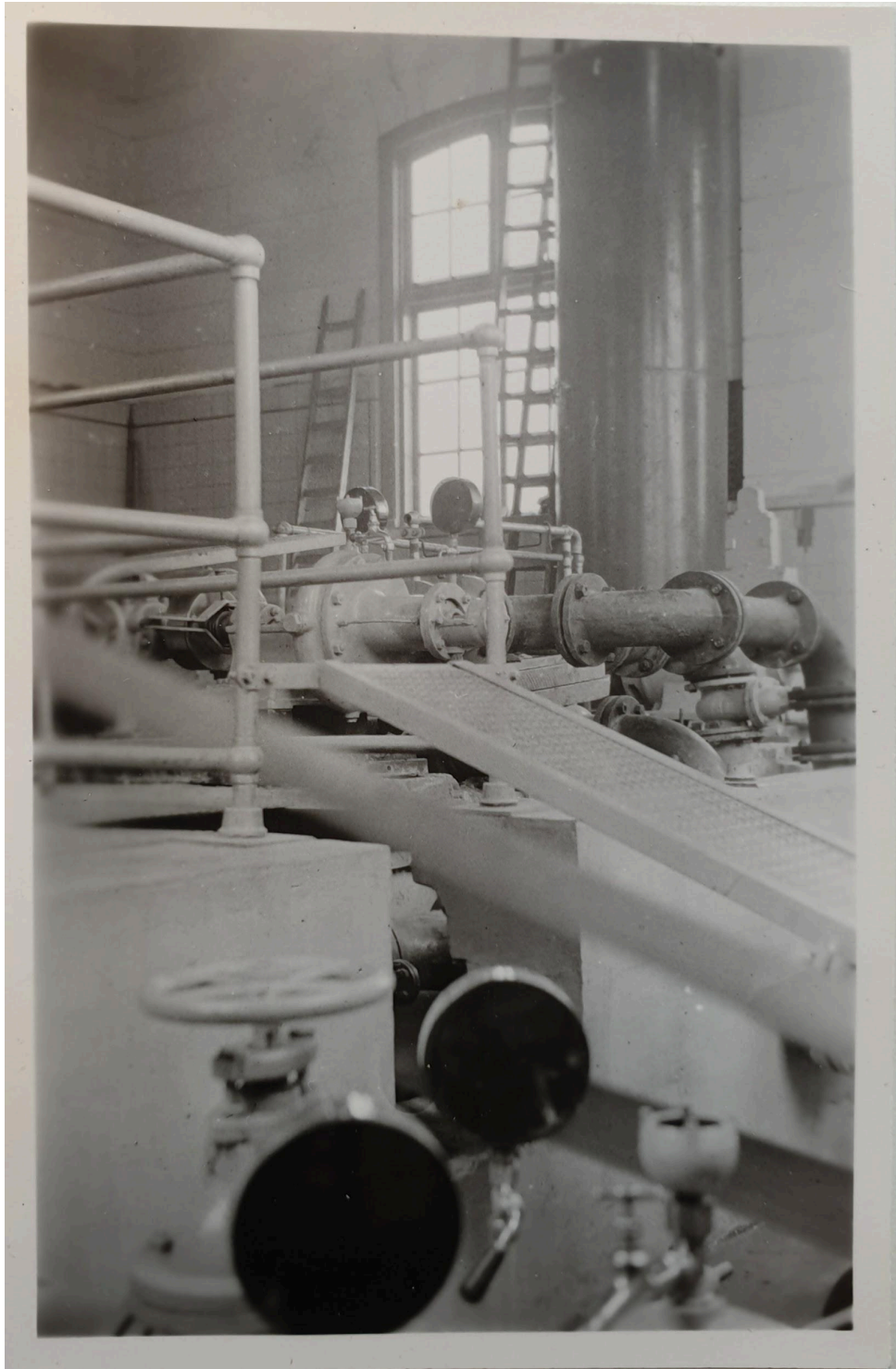
De oude toren in volle bloesem glorie. Bron: Richard de Haas

De oude diesel pompen. Bron: fotoalbum Willem Van der Valk

De ombouw van diesel naar elektrische pompen in 1952 uit het fam. album van de fam Van der Valk

Onbekende bijeenkomst uit het fotoalbum van de familie Van der Valk

Water boren. Tijd, onbekend. Uit het fotoalbum van de fam Van der Valk

Jodium toevoer in het water

Uitzicht richting stad vanaf de toren. Circa 1955

Koppelstukken. Bron en jaartal onbekend.

**Gepubliceerd in Utrechts Nieuwsblad/Dagblad Rivierenland/
AD Utrechts Nieuwsblad**

Mei 1994

CULEMBORG

Verkopen, restaureren of slopen. Die drie opties heeft de Waterleiding Maatschappij Gelderland (WMG) voor de watertoren aan de Rijksstraatweg in Culemborg. Het bouwwerk is niet meer nodig voor de drinkwatervoorziening en verkeert bovendien in slechte staat van onderhoud. De gemeente Culemborg wil de toren niet kopen, maar plaatst hem wel op de monumentenlijst. De WMG heeft echter geen trek een dure opknapbeurt te bekostigen.

„Wij zijn een nutsbedrijf", zegt C. Verpalen, hoofd algemene zaken van de WMG. „En moeten dus effectief omgaan met de middelen die ons ter beschikking staan. Er is dus geen plaats voor het louter alleen in stand houden van een monument. Sloop van de watertoren is een van de serieuzere alternatieven". Verpalen beseft dat hij een pijnlijk onderwerp bij de kop heeft. Hoe verkoop je het een beeldbepalend bouwwerk tegen de grond te halen? „Slopen gebeurt, maar steeds minder", geeft hij toe. „Het gaat tenslotte om een ruimtelijk beeld dat in de loop der jaren is ontstaan. Tegenwoordig kun je het niet meer maken dergelijke horizonvervuilende bouwwerken te plaatsen". Vroeger was de Culemborgse watertoren beslist mooier. Een robuust bouwwerk, dat door de kantelen bovenop het reservoir iets weg had van een overblijfsel van een kasteel. Met de ommanteling, begin jaren zeventig aangebracht om het ergste verval tegen te gaan, oogt de toren niet minder robuust dan eerst, maar wel een stuk zakelijker. De toren is in 1911 door Visser en Smit. Hij diende als drukregelaar voor het waterleidingnet en, met zijn 35 meter lengte, tevens als oriëntatiepunt.

Ontwerpers streefden naar bijzondere bouwwerken, zodat in Nederland vrijwel geen identieke watertorens zijn gebouwd. Zochten sommige architecten hun inspiratie in bouwstijlen als de neogotiek, neoromaans of neorenaissance, Visser en Smit hanteerden bij de 23 torens, die ze tussen 1900 en 1930 bedachten, in hoofdzaak een sobere vormgeving. Naast verschillen in uiterlijk kennen de torens ook innerlijke, technische verschillen. Er zijn er met een hangbodemreservoir, een ijzeren reservoir, een stalen vlakbodemreservoir en, zoals in Culemborg, een Intze-reservoir, genoemd naar de Duitse professor Otto Intze. De reservoirs hebben allemaal hun voor- en nadelen, maar wat ze gemeen hebben is dat er water in kan, in Culemborg tweehonderd kubieke meter. Samen met het achtergelegen pompstation voorzag de toren zo'n 7500 aansluitingen van water.

Van de ruim 260 watertorens, die in de honderd jaar na 1856 in Nederland zijn gebouwd om de druk op de drinkwaterleiding te verzorgen, zijn er nog een kleine tweehonderd over. Nieuwe watertorens worden er bijna niet meer gebouwd, omdat de voortschrijdende techniek andere, goedkopere toepassingen heeft opgeleverd. Evenals modernere voorzieningen als hydrofoorinstallatie of windketel zorgt een watertoren ervoor dat de waterdruk in het leidingnet, ongeacht de afname, altijd hetzelfde blijft. De Culemborgers krijgen tegenwoordig hun water uit de rein waterkelder, een groot ondergronds bassin. „En de toren is daarbij niet per se meer nodig", legt Verpalen uit. De WMG heeft de gemeente Culemborg gepolst of er interesse bestaat de toren te kopen. Hoewel het standpunt van de gemeente nog niet officieel aan de WMG is medegedeeld laat P. van Uden van de gemeentelijke afdeling ruimtelijke ordening weten dat er geen belangstelling voor is. „We weten niet welke bestemming we er aan moeten

geven", zegt Van Uden. „En het onderhouden van zo'n gebouw is bovendien te duur voor Culemborg". De gemeente is wel voornemens de toren met het pompgebouw op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. Dat gebeurt in de loop van volgend jaar. Ook wil de gemeente meewerken aan fondswerving voor de restauratie van het bouwwerk. De WMG heeft tenslotte te kennen gegeven de toren te willen opknappen als daar subsidie voor komt. Een plan en een raming van de kosten zijn nog niet voorhanden. Aan verkoop aan een particulier wordt nog niet gedacht. „De watertoren staat op onze grond, waarop tevens het pompgebouw en de machinistenwoning staan", zegt Verpalen. „En die zijn nog in gebruik. Dat kan problemen opleveren".

Als de WMG de gemeente een hak wil zetten kan ze, voordat de watertoren definitief als monument is bestempeld, snel een sloopvergunning aanvragen. Omdat het bouwwerk echter geen gevaar voor omstanders oplevert en het alleen economische motieven zijn die aan zo'n verzoek ten grondslag liggen is het de vraag of die vergunning zo maar wordt verstrekt. En anders, zo vermoedt Verpalen, zal er wel net zo lang geprocedeerd worden tot het pand toch op de lijst is gekomen. Maar de toekomst blijft vooralsnog ongewis.

Mei 1995

De Culemborgse watertoren wordt niet gesloopt. Het ruim tachtig jaar oude bouwwerk blijft nog zeker tot het jaar 2000 in gebruik als extra reservoir voor de drinkwatervoorziening. Binnen twee jaar is de watertoren een gemeentelijk monument en kan hij mogelijk gerestaureerd worden.

Vorig jaar rond deze tijd zat de Waterleiding Maatschappij Gelderland (WMG) een beetje in zijn maag met de robuuste, in 1911 gebouwde toren. Dankzij moderne technieken, die beter nog dan het hooggelegen reservoir, de Culemborgse huishoudens van een constante waterdruk voorzien, was de watertoren in feite overbodig geworden. Verkopen, slopen of restaureren waren de drie opties die de WMG vorig jaar had. De gemeente Culemborg had echter geen trek om de toren te kopen. Wat moeten we ermee, was de vraag. Maar daarnaast wilde de gemeente ook niet dat het beeldbepalende bouwsel tegen de vlakte ging. Verkoop aan een particulier was ook niet mogelijk, omdat het pompgebouw en het machinistenhuis op het WMG-terrein nog in gebruik zijn. De WMG voelde op zijn beurt niets voor restauratie. `Wij zijn een nutsbedrijf en moeten effectief omgaan met de middelen die we hebben', luidde de boodschap van C. Verpalen, hoofd algemene zaken van de WMG. `Daarin is geen ruimte voor het louter in stand houden van monumenten'. Een jaar later deelt Verpalen mee dat het reservoir tot 2000 in gebruik blijft. Hij kan nog dienst doen terwijl de WMG verder werkt aan een nog betere continuïteit van de drinkwatervoorziening en verdere mogelijkheden tot waterbesparing. „Dat past precies binnen de ontwikkelingen van ons bedrijf", zegt Verpalen. M. van 't Hof van de gemeentelijke dienst ruimtelijke ordening laat weten dat de toren inmiddels op een voorlopige gemeentelijke monumentenlijst staat. „En binnen twee jaar is het definitief een monument", aldus Van 't Hof. Aan opknappen van de toren, die sinds twee decennia van een lelijke stalen mantel is voorzien om de ergste scheuren in de bemuring te bedekken, wordt voorlopig nog niet gedacht. Pas als het een monument is kunnen er restauratiefondsen worden aangesproken. „Maar dan nog richten we ons allereerst op monumenten in de binnenstad die voor bewoning geschikt gemaakt kunnen worden", zegt Van 't Hof.

September 2003

Een bijzondere prijsvraag met een dito hoofdprijs. Rond de jaarwisseling, een exacte datum is nog niet bekend, schrijft waterbedrijf Vitens een wedstrijd uit waarbij de oude watertoren met bijbehorend pompstation aan de Rijkstraatsweg te winnen zijn. De prijsuitreiking geschiedt vanaf medio 2004 als het nieuwe pompstation, dat naast het oude complex in aanbouw is, in gebruik is gesteld.

De winnaar krijgt het uit 1911 stammende complex waarschijnlijk voor een habbekrats, maar er zitten wel enkele haken en ogen aan. „We zijn nog bezig een programma van eisen op te stellen,” vertelt R. de Kort, projectleider bij Vitens met als taakgebied Culemborg. „Dat doen we samen met de gemeente en de naastgelegen wijk EVA-Lanxmeer. Want de nieuwe bestemming moet wel passen binnen het raamwerk van het waterwingebied.” Een ander, niet onbelangrijk aspect om te weten voor potentiële inzenders, is dat de toren wordt geleverd met restauratieverplichting. Het 35 meter hoge, destijds door architecten Visser en Smit ontworpen bouwwerk is in de jaren zeventig voorzien van een stalen mantel. Niet omdat het zo mooi stond, maar het was goedkoper dan de stenen constructie te herstellen die toen langzaam uit elkaar stortte. Die mantel moet er af, het gebouw - gemeentelijk monument - dient aan de buitenkant te worden hersteld. „Dat kost naar schatting een half miljoen euro,” rekent De Kort voor. „De regels voor restauratie zijn nog niet bekend, dus ook niet of hij helemaal in originele staat moet worden gebracht. Ik stel me voor dat als er horeca in zou komen, een paar ramen bovenin wel wenselijk zijn.” Het pompstation, even oud als de toren en in de loop der jaren een aantal keren uitgebreid, is volgens De Kort in betere staat.

Het huidige pompstation levert 1,2 miljoen kubieke meter drinkwater en dat is al geruime tijd niet genoeg om alle Culemborgse huishoudens, nu meer dan 10 duizend, te voorzien. Daarom betreft Culemborg ook water uit Zoelen. Die situatie gaat straks drastisch veranderen. „Het nieuwe station heeft een capaciteit van twee miljoen kuub per jaar,” deelt De Kort mee. „Als de vraag in Culemborg minder is, kan ook aan de directe omgeving worden geleverd.” Ook de watervoorraad wordt vele malen groter. Heeft de watertoren een reservoir van 200 kuub, dat in het nieuwe station krijgt een vijfvoudige capaciteit. Wat verder verandert is dat het aan weerszijden van het Vitens-complex gelegen ecologische wijkje EVA-Lanxmeer straks wordt verwarmd via het drinkwaterstation. Daarvoor wordt het drinkwater twee graden koeler gemaakt, in deze tijd van het jaar van tien naar acht graden. Het ondergrondse leidingstelsel voor deze wijkverwarming ligt er al, maar de warmtevoorziening gebeurt nu nog via een noodinstallatie.

De nieuwbouw kost Vitens naar schatting 5,5 miljoen euro. Het gebouw is in principe onbemand en de bediening gebeurt op afstand via de computer.

April 2004

De prijsvraag rond de Culemborgse watertoren en het aangrenzende pompstation is van de baan. Een dergelijke constructie blijkt juridisch maar moeilijk dicht te timmeren, ontdekte eigenaar waterbedrijf Vitens Gelderland die nu studeert op een andere manier om een passende herbestemming voor het complex te vinden.

Het leek zo'n aardige opzet: een prijsvraag waarin wordt opgeroepen een zo origineel mogelijke functie te bedenken voor het watertorencomplex als dat straks niet meer als zodanig in gebruik is. De indiener van het beste idee zou het bouwsel voor een schijntje krijgen, weliswaar met de verplichting tot restauratie van de beeldbepalende buitenkant.

© Bram van Schaik Producties 1994-2020

„We hebben het juridisch nog eens bekeken en er zitten te veel haken en ogen aan,” reageert Vitens-woordvoerder H. Bax op de vraag waarom de prijsvraag niet in januari is uitgeschreven, zoals vorig jaar werd aangekondigd. „Je moet oppassen voor wilde, utopische plannen. Het kost heel veel om dat van te voren allemaal zodanig uit te zoeken dat er voor geen van de partijen risico’s meer aanzitten.” Niettemin blijft Vitens mikken op een goede herbestemming. Bax: „Die moet passen bij de toren en de gebouwen en aansluiten bij het concept van de wijk Eva-Lanxmeer. Je zit tenslotte in een waterwingebied. Dus bekijken we nu hoe we dat zo effectief mogelijk kunnen invullen.” Volgens de Vitens-zegsman wordt een programma van eisen geformuleerd waarmee het waterbedrijf voor de zomer de boer op wil. „Het streven is aan het eind van het jaar een en ander duidelijk te hebben. Maar je weet nooit wat er tussendoor komt.” Er zijn geen plannen om het gevaarte te slopen, stelt Bax. „Daar gaan we niet voor. Mocht het niet lukken, moeten we de plannen nog eens heroverwegen.” Volgens woordvoerder J. Spijkerman vindt de gemeente Culemborg dat de toren overeind moet blijven. „Toren en pompstation staan op de concept gemeentelijke monumentenlijst en ik denk dat die nominatie wel wordt gehonoreerd. Wij hebben er verder weinig mee van doen, alleen dat we mee helpen de uitgangspunten te formuleren.”

Watertoren en pompstation worden straks overbodig als het nieuwe pompstation dat momenteel pal naast het oude in aanbouw is, in gebruik wordt genomen. Dat heeft een capaciteit van twee miljoen kubieke meter drinkwater per jaar en een opslagreservoir van 1000 kuub. De huidige installatie levert respectievelijk 1,2 miljoen en 200 kuub en vooral het eerste cijfer is al jaren niet toereikend om de 10 duizend Culemborgse huishoudens van drinkwater te voorzien. Dat tekort wordt opgevuld door water uit Zoelen te betrekken. Straks is het andersom. Als de vraag in Culemborg minder is, kan er ook aan de omgeving worden geleverd. Bijzonder is verder dat het aangrenzende ecologische wijkje EVA-Lanxmeer straks wordt verwarmd via het drinkwaterstation. Het ondergrondse leidingstelsel voor deze wijkverwarming ligt er al, maar de warmtevoorziening gebeurt nu nog via een noodinstallatie.

Van woning tot kinderdagverblijf

Van de 260 drinkwatertorens die sinds 1856 in Nederland zijn gebouwd resteren er ongeveer 175. Daarvan is minder dan een kwart nog in gebruik. Zo’n veertig hebben inmiddels een herbestemming gekregen, hoofdzakelijk als woning of kantoor. Daarnaast zijn ze getransformeerd tot kinderdagverblijf (Steenbergen), waterleidingmuseum (Utrecht), galerie (Oost-Souburg en Schoonhoven) of restaurant (Dirksland).

Mei 2005

Van lawaaiige ventilatoren tot complete stilte, van markant bovengronds bassin naar tot onzichtbare ondergrondse opslag. De Culemborgse watertoren, die sinds 1911 vele huishoudens van drinkwater heeft voorzien, is nu écht historie. De afgelopen week is de rol van toren en bijbehorend pompgebouw overgenomen door de spiksplinternieuwe pompinstallatie die waterbedrijf Vitens naast het oude complex heeft laten bouwen.

De omschakeling van oud naar nieuw na vijf maanden proefdraaien is voor de consumenten onopgemerkt gebleven. Wie wel merkt dat er iets is veranderd zijn de bewoners van het naastgelegen ecowijkje EVA-Lanxmeer. Sinds de oude pompinstallatie is stilgezet zwijgen ook de bijbehorende ventilatoren, een stel bovengrondse lawaaimakers die vooral bij oostenwind nogal wat mensen uit hun slaap hielden. © **Bram van Schaik Producties 1994-2020**

Ventilatoren zijn er nog steeds maar dan weggestopt achter dikke muren, zo blijkt uit een rondgang door de zes miljoen euro kostende nieuwe voorziening met gids Richard de Haas. De 58-jarige technisch medewerker, woonachtig naast de watertoren, heeft de hele overgang meegemaakt en is zichtbaar trots op alle gebundelde techniek waarbij de kleur blauw royaal is vertegenwoordigd. Het is een van de laatste klussen voor de ooit als machinist begonnen De Haas, hij bouwt af. Maar nog immer gedreven vertelt hij over de lokale waterwinning –hoe het water op diverse plaatsen in de naastgelegen boomgaard vanaf een diepte van zo’n 150 meter wordt opgepompt tot hoe het na een aantal processen richting kraan wordt gestuurd. De Vitens-pompen zijn toerengeregeld en opereren afhankelijk van de vraag. „De capaciteit is stukken groter dan voorheen,” zegt De Haas. „De rein waterkelder kan 1800 kubieke meter bevatten.” Omdat de oude watertoren op den duur niet meer heel Culemborg kon voorzien, kreeg driekwart van de Culemborgse wijk Terweijde al jaren water uit het pompstation in Zoelen.

Tegenwoordig is er niet alleen genoeg capaciteit om 8500 huishoudens in de Lekstad van water te voorzien, ook is water voor 3000 aansluitingen in diverse omliggende dorpen.

Het nieuwe gebouw heeft van architect Kol uit Nijmegen het uiterlijk meegekregen van een moderne burcht met in drie soorten steen opgemetseld muren. „Hij heeft goed nagedacht over de ligging en de plaats, de entree van de stad waar ooit kasteel Caetshage stond,” weet De Haas. „Maar het blijft omstreden: mensen vinden het of mooi of lelijk, iets er tussenin heb ik niet gehoord.” In en rond het onbemande station zijn tal van veiligheidsvoorzieningen gebouwd. De Haas tovert op de computer een compleet schema tevoorschijn waarop alle processen tot in detail zijn te volgen. De waterwinningsputten zijn al enige tijd terrorist-proof en bij een calamiteit wordt de waterinname direct afgesloten. Een eigen aggregaat neemt indien nodig binnen een minuut de stroomvoorziening over. En de dienstdoende monteur logt van huis in bij de Culemborgse Vitens-computer als hij automatische via de permanente verbinding een storingsmelding krijgt.

Mocht hij toch ter plaatse moeten zijn, kan hij moeilijk om de historische plaquette heen die een prominente plaats heeft gekregen in de hal van het nieuwe gebouw. Het is een blijvende herinnering aan de ingebruikname van de Culemborgse waterleiding door de toenmalige burgemeester E.O.J.M. Baron van Hövell tot Westervliet en zijn wethouders op 1 maart 1911. „Ideetje van mij,” zegt De Haas. „Lees maar: er staat waterleiding, niet watertoren. Daarom past het hier ook.”

Vitens houdt zaterdag 28 mei tussen 10.00 en 16.00 uur een open dag met informatiemarkt rond de nieuwe productie-installatie, de drinkwatervoorziening voor Culemborg en omgeving en de bijzonderheden van een drinkwaterproductiebedrijf midden in een (nieuwe) woonwijk.

Toekomst watertoren ongewis

Ook met het nieuwe pompstation in gebruik, is nog niet bekend wat er met de watertoren gaat gebeuren. Een plan van eigenaar Vitens het 35 meter hoge bouwwerk via een prijsvraag aan een nieuwe eigenaar te helpen is nooit ten uitvoer gebracht. Het bleek lastig de juiste voorwaarden te formuleren voor zo’n actie. Ook in de contacten tussen de gemeente Culemborg en Vitens over een bestemming voor het gemeentelijk monument zit weinig schot. In elk geval moet de nieuwe eigenaar de buitenkant herstellen in de vorm zoals architecten Visser en Smit in 1911 bedachten. Het verwijderen van de eind jaren zestig aangebrachte stalen mantel, het opmetselen van muur en kantelen en overig onderhoud

© Bram van Schaik Producties 1994-2020

kost naar verwachting enkele tonnen. En dan is er nog niets aangepast voor toekomstig gebruik. Het naastgelegen pompgebouw uit hetzelfde bouwjaar lijkt een eenvoudiger verbouwobject maar daarvan zegt Vitens nú dat het wellicht toch voor het bedrijf moet worden behouden en niet in de verkoop komt.

Februari 2007

Nog liefhebbers voor een watertoren? Al jaren zoekt waterbedrijf Vitens naar een nieuwe huurder voor een van de meest beeldbepalende gebouwen van Culemborg. Het gouden idee voor de toekomstige bestemming van de bijna 100 jaar oude toren is echter niet binnengekomen. Schrijf een prijsvraag uit, menen deskundigen.

Oude watertorens krijgen vaak een nieuwe bestemming als woning, galerie, kinderopvang of kantoor. „Het is een kwestie van lange adem waarbij je maar moet hopen dat je niet in een vicieuze cirkel terecht komt,” beschrijft Vitens-woordvoerder Hans Bax de huidige stand van zaken rond de Culemborgse toren. „We kunnen hem niet verkopen, want de locatie is kwetsbaar. Het is een waterwingebied en daar gelden specifieke regels. Als je er auto’s wilt parkeren, moet je speciale voorzieningen treffen. Zo loop je telkens weer tegen zaken aan die het proces vertragen.”

De 35 meter hoge toren stamt uit 1911 en is hard aan onderhoud toe. De oorspronkelijke stenen bovenkant is ruim drie decennia terug uit veiligheidsoverwegingen – er vielen stenen naar beneden – van een stalen mantel voorzien. Sinds zomer 2005 heeft Culemborg een hypermodern pompstation op het zelfde terrein en is de toren buiten bedrijf. Vitens en in mindere mate de gemeente Culemborg hadden toen al tien jaar kunnen nadenken over de toekomst van het object. „Wij hebben niets nieuws te melden,” aldus een woordvoester van de gemeente Culemborg, die zich afwachtend opstelt en vooralsnog alleen er op toeziet of een nieuwe gebruiker zich straks wel houdt aan de opknapplicht die voor de buitenkant geldt.

Vitens speurt links en rechts naar alternatieven. Een prijsvraag voor een nieuwe bestemming met de toren als hoofdprijs, zoals ooit geopperd werd door het waterbedrijf, ging uiteindelijk niet door wegens ‘te veel juridische haken en ogen’. Toch is dat volgens de Vianense architect Alexandra Dietzsch, die veel in Culemborg werkt, juist het proberen waard. „Het gaat om een landmark. Ik denk dat als je las nieuwe gebruiker er wat voor over hebt, je veel charme terug krijgt. Zoek bijvoorbeeld een oplossing in relatie tot de naastgelegen ecowijk Lanxmeer.” Ook Otto Smit, makelaar te Culemborg, vindt dat een prijsvraag verhelderend kan werken. „Het is natuurlijk afwachten hoeveel vierkante meters je binnen beschikbaar hebt, maar er komen vast bruikbare suggesties.”

Januari 2010

Wordt het een groot feest met een spetterende heropening? Of gaat de honderdste verjaardag van de Culemborgse watertoren op 1 maart 2011 stilletjes voorbij? Voorlopig lijkt de laatste optie de meest waarschijnlijke. Eigenaar Vitens ziet nog geen nieuwe bestemming voor het in onbruik geraakte object waar in de afgelopen tien jaar de ecologische wijk Lanxmeer omheen is gebouwd. De gemeente Culemborg kan voorlopig niet anders dan zich daar bij neerleggen.

„De honderdste verjaardag lijkt me een uitstekende gelegenheid om met een concreet plan aan de slag te gaan,” vindt Basjan Dane, voorzitter van stichting Caetshage. Deze organisatie beheert de stadsboerderij die pal tegenover de watertoren een groeiend aantal activiteiten ontwikkelt. „Vanuit de wijk Lanxmeer is al vaker nagedacht over een nieuwe bestemming voor de watertoren.

© Bram van Schaik Producties 1994-2020

Het meest voor de hand liggend lijkt een saunacomplex, met water als centraal thema. Dat sluit mijns inziens prima aan bij de activiteiten van waterbedrijf Vitens. De mogelijkheden zijn er. Niet enkel in de toren zelf, daar is niet eens zo veel effectieve ruimte. Maar wel dankzij het aangrenzende pompstation en het waterbassin. De catering kan door Caetshage worden gedaan, daar komen heerlijke biologische producten vandaan. Voorwaarde is natuurlijk wel dat Vitens meewerkt en er draagvlak is. En geld.” Al een eeuw vormt de 35 meter hoge watertoren een ‘landmark’, een herkenningspunt voor een ieder die van verre richting Culemborg kijkt. Het bouwsel staat in het waterwingebied waar van 150 meter diepte het drinkwater voor de Lekstad wordt opgepompt. Ook al is de oorspronkelijke constructie verminkt door een stalen mantel die er vier decennia terug is opgezet nadat de stenen er vanaf vielen, de toren hoort bij de stad. Voorzitter Yvonne Jakobs van Voet van Oudheusden, de lokale historische vereniging: „De watertoren moet beslist worden gerestaureerd. Dat moet al jaren en omwonenden willen dat ook graag.” In 2004 nam waterbedrijf Vitens een nieuw pompstation in gebruik, dat vlakbij de toren is gebouwd. Voortaan wordt de drinkwatervoorziening van daaruit geregeld en heeft de toren geen functie meer. Bij elk plan voor de toren dat de afgelopen jaren werd geopperd, blijkt het waterwingebied de beperkende factor. „Hier geldt de Provinciale Milieu Verordening (PMV) en die schrijft voor dat in een dergelijk gebied alleen activiteiten mogen plaatsvinden die gerelateerd zijn aan de drinkwaterwinning en drinkwaterbereiding,” zegt woordvoerder Patrick Harms van Vitens. „Dit maakt het buitengewoon moeilijk om andere bestemmingen te vinden. Om deze reden heeft de toren tot op heden geen nieuwe functie gekregen.” Vitens heeft enkele jaren terug even met het plan gespeeld om het complex via een prijsvraag aan een nieuwe bestemming te helpen, maar zag daar uiteindelijk van af. Het bleek heel moeilijk zoiets juridisch dicht te timmeren.

Henk Rienks uit Nieuwerkerk aan den IJssel, secretaris van de Nederlandse Watertoren Stichting (NWS) die onder meer ijvert voor het behoud van deze markante bouwwerken, kijkt daar niet van op. „De ligging is inderdaad in veel gevallen een belemmering. Mijn advies: zoek een oplossing dichtbij. Maak je er een sauna van, dan moet je hem ook ooit als sauna verkopen. Wat als zoiets niet goed loopt? Je moet dus van te voren goed onderzoek doen naar wat haalbaar en betaalbaar is. Tenzij je een suikeroom hebt, natuurlijk.” Volgens de NWS-secretaris is er beslist een herbestemming te vinden. „Kijk dan vooral ook naar Duitsland, daar zijn zeven tot acht keer meer verbouwde watertorens dan in Nederland. Ook in Denemarken en Zweden zijn goede voorbeelden.”

Afbreken is geen optie, sinds de gemeente Culemborg de toren en belendende objecten (uitgezonderd de beheerderswoning aan de Rijksstraatweg) in 1993 op de gemeentelijke monumentenlijst heeft geplaatst. Verder kan de gemeente weinig uitrichten. „In ieder geval zal de nieuwe functie een extensief karakter moeten hebben, wat een commerciële exploitatie in de weg staat,” laat woordvoerster Mireille Giesendorf weten. „Feitelijk ben je dan aangewezen op een woonfunctie, al dan niet met kantoor/atelier aan huis.”

Vitens laat dit of komend jaar onderzoeken hoe de bouwkundige conditie is. „Een restauratie is vooralsnog niet gepland,” zegt woordvoerder Harms. „Over de verdere toekomst van de toren valt op dit moment niet meer te zeggen.” Henk Rienks van de NWS herkent ook deze de gang van zaken. „In de 25 jaar dat we als NWS bezig zijn hebben we geleerd dat zoiets vooral lokaal moet worden opgelost. Daar is de meeste kennis en betrokkenheid. Als men er prijs op stelt, vertellen we natuurlijk graag de succesverhalen die we kennen en wijzen we op de valkuilen die er zijn.

© Bram van Schaik Producties 1994-2020

En mocht het echt uit de hand dreigen te lopen, sturen we zeker een brief. Maar dat lijkt hier nog niet het geval.”

>kader

De watertoren in Culemborg werd in 1910/1911 gebouwd naar ontwerp van Visser en Smit. Bij de 23 torens die deze ontwerpers tussen 1900 en 1930 bedachten werd een sobere stijl gehanteerd. De toren was uitgerust met een Intze-reservoir (genoemd naar de Duitse professor die het had bedacht) waarin 200 kubieke meter water kon. Samen met het achtergelegen pompstation werden 7500 huishoudens van drinkwater voorzien.

Een watertoren geldt als monument van bedrijf en techniek. Het is de eerste centrale drinkwatervoorziening, die het eeuwenoude systeem van dorpspompen en eigen waterputten overbodig maakte; daarmee staat het ook symbool voor de zegeningen van de moderne tijd (naast gas en later riolering en elektra) in de strijd voor betere leefomstandigheden van de bevolking en ter voorkoming van allerlei besmettelijke ziekten. Watertorens die hun oorspronkelijke functie hebben verloren, krijgen vaak een herbestemming. Ze zijn er als atelier, kantoor, hotel of woonhuis. In de oudste van de watertorens in Utrecht (1896) is een museum gevestigd, het Waterleidingmuseum uiteraard. In de Tweede Wereldoorlog is een aantal torens verwoest en niet zelden wordt zo'n kolos gesloopt. Van de circa 260 torens die sinds 1856 ten behoeve van de drinkwatervoorziening zijn gebouwd, zijn er 175 bewaard gebleven.

www.watertorens.nl

Dec 2010

Culemborg © Bram van Schaik Producties 1994-2020

De Culemborgse watertoren krijgt mogelijk volgend jaar al een artistieke jas rond zijn stalen mantel. Dat is een van de uitkomsten van het haalbaarheidsonderzoekje dat Jenk Stronks van Bureau Inspiratie heeft gedaan naar een verbeterde uitstraling van het 100-jarige bouwwerk.

Het rapport van Stronks moet nog met eigenaar Vitens worden doorgeakkerd, maar van te voren hadden beide partijen al laten weten dat dit een oplossing is die resultaat oplevert, op korte termijn kan worden gerealiseerd en niet te veel hoeft te kosten. „Het kan een steigerdoek zijn met daarop een beeld van hoe de toren er oorspronkelijk uit zag, maar het kan ook iets anders zijn,” meldt Stronks. De adviseur kwam op het idee waterbedrijf Vitens te benaderen, nadat hij vanuit Utrecht in de Culemborgse wijk Lanxmeer was komen wonen, in de schaduw van de watertoren. Het ‘landmark’ is buiten gebruik sinds een nieuw pompstation de functie in de drinkwatervoorziening heeft overgenomen. Vitens weet zich al jaren geen raad met het bouwwerk, dat in de jaren '70 een stuk lelijker is geworden omdat rond het bovenste deel een stalen mantel is gemaakt om te voorkomen dat stenen afbrokkelen. Het lukt ook nog niet een nieuwe bestemming te vinden die past binnen de strenge regels die gelden voor het aangrenzende waterwingebied.

Aug 2014

Culemborg

Klimtoren, wellnesscentrum, ja zelfs een zwembad en het, vanwege de ligging, onvermijdelijke 'iets links/ecologisch/duurzaam'. Er wordt op de sociale media al volop gedagdroomd over een nieuwe bestemming van de Culemborgse watertoren, sinds bekend werd dat er eindelijk iets met het complex mág worden gedaan.

De langverwachte doorbraak moet nog worden geformaliseerd maar dat is slechts een kwestie van tijd, laat Arjen Schamhart van de stichting Watertoren Culemborg i.o. weten. „Tot voor kort was er helemaal niets mogelijk, omdat de bestemming van de toren en het pompgebouw waterwingebied is. Dan mag je er, bij wijze van spreken, nog geen wind laten. Maar nu is er bij de provincie op zowel bestuurlijk als ambtelijk niveau overeenstemming om de bestemming te wijzigen in waterbeschermingsgebied. Dat is de zelfde status als de duurzame wijk Lanxmeer die er naast is gebouwd.”

Daarmee is de weg vrij om concreet te gaan werken aan plannen voor toren en pompgebouw die sinds 2005 buiten gebruik zijn. Een jaar eerder opende waterbedrijf Vitens pal op hetzelfde perceel een nieuw pompgebouw. Al sinds 1994 wordt gesproken over een mogelijk nieuwe functie maar alle ideeën strandden op de bestemming van het gebied. Schamhart heeft nog geen idee welke richting het op gaat, maar geeft wel aan wat volgens hem mogelijk én noodzakelijk is. „Wellicht kan er een kleine versie komen van het EVA-centrum, het informatiecentrum over de wijk Lanxmeer. Vast staat dat de toren te smal is voor een commerciële functie. Dus moet pompgebouw het geheel exploitabel maken.”

De Culemborgse toren en het pompgebouw zijn in 1911 gebouwd naar een ontwerp van Visser en Smit. De toren is 35 meter hoog en heeft een reservoir van 200 kubieke meter waarmee 7500 aansluitingen van drinkwater werden voorzien. Begin jaren zeventig werd de stenen bovenbouw vervangen door een metalen huls. Schamhart: „Niemand wil dat die lelijke kap blijft, dus daar zal ook een plan voor moeten komen.”

De watertoren is tijdens Open Monumentendag op 13 september van 11.00 tot 14.00 uur ieder uur onder begeleiding te beklimmen. Verzamelen bij stadsboerderij Caetshage die er tegenover ligt. Op 14 oktober is op Caetshage tussen 11.00 en 15.00 uur een eerste brainstormsessie over de herbestemming.

Sep 2014

Culemborg

Brainstormen over toekomst watertoren

Stichting Watertoren Culemborg i.o. houdt 4 oktober een brainstormsessie over een nieuwe bestemming voor de meer dan honderd jaar oude watertoren en het aangrenzende pompgebouw. Iedereen mag meepraten en ideeën, voorstellen en wensen kenbaar maken. De 35 meter hoge watertoren stamt uit 1911 en is sinds 2005 niet meer in gebruik. De toren en het even oude pompgebouw zijn karakteristiek voor Culemborg, maar hebben een grote opknappbeurt nodig. Alle opmerkingen zijn 's middags te lezen tijdens de oogstmarkt van de tegenover gelegen stadsboerderij Caetshage. Bezoekers van de oogstmarkt kunnen reageren op alle opmerkingen en plannen. De bijeenkomst is van 11.00 tot 13.00 uur op het terrein van de watertoren aan de Rijksstraatweg. Aanmelden kan via contact@watertorenculemborg.nl.

Nov 2015

Culemborg

Het dromen over een toekomstige bestemming van de ruim honderd jaar oude watertoren in Culemborg duurt al jaren en gaat voorlopig nog even verder. Maar bij de Droom & Daad Dag die zaterdag wordt gehouden, mag beslist ook verder worden gekeken. Bijvoorbeeld over hoe zo'n droom gerealiseerd én betaald wordt.

Stichting Watertoren Culemborg, die zich sinds enkele jaren met veel passie op de 35 meter hoge, beeldbepalende toren en het aangrenzende even oude (1911) pompgebouw heeft gestort, wil met ondernemers, beleggers, deskundigen, (lokale) overheden, architecten, ontwikkelaars en andere belangstellenden serieuze stappen maken. De toren, eigendom van waterbedrijf Vitens en al tien jaar buiten gebruik, gaat volgend jaar in de verkoop. Daar was overigens al eens eerder sprake van. Ook werd wel eens een prijsvraag geopperd. Toen het puntje bij het paaltje kwam, ging dat hele traject niet door. „Nu wel, daarover is geen twijfel,” zegt Arjen Schamhart namens de stichting Watertoren die graag een zware rol wil spelen in een nieuwe functie van het complex. „Struikelpunt was tot nu toe de bestemming van het terrein. Die verandert zodra het bij de provincie uit de waterwinvergunning wordt gehaald. En dat is een formaliteit.”

Tijdens de Droom & Daad Dag wil de stichting zoveel mogelijk mensen de mogelijkheid bieden hun dromen voor de Watertoren te vertalen naar daden. Verder moet er duidelijkheid komen over de realisatie en exploitatiemogelijkheden van bestaande ideeën. Uit een eerdere brainstormsessie werden vier mogelijke richtingen gefilterd waar per stuk meerdere functies aan zijn gekoppeld. In de eindrapportage fase 1 De Droom staan bestemmingen als wellness, klimwand, woon-werkplek, sterrenwacht, kunstobject, voorlichtingscentrum voor de duurzame wijk EVA Lanxmeer en zorgforeca. „Nu de verkoop in zicht komt, is het tijd om een sterk en realistisch plan te hebben,” benadrukt Schamhart. „Als dat er is, komen ook de financiers. Dus willen we samenwerkingen tot stand brengen tussen de verschillende partijen die aanwezig zijn en zicht krijgen op partijen die eventueel nog ontbreken.”

De bijeenkomst is zaterdag vanaf 12.00 uur in het Stadhuis aan Oude Vismarkt 4. Aanmelden via contact@watertorenculemborg.nl

Dec 2016

De Culemborgse watertoren wordt woensdag letterlijk in de schijnwerpers gezet. Twee amateur-lichtkunstenaars grijpen de kortste dag van het jaar aan voor een eenmalige projectie. Vanaf het invallen duisternis kan iedereen genieten van de lichtshow door Piet Grootenboer en Wim de Bruijne. Hun actie is mede bedoeld om de aandacht maar weer eens te vestigen op het beeldbepalende, ruim honderd jaar oude bouwwerk aan de Rijksstraatweg in het zuiden van de stad. „Het ziet er naar uit dat waterbedrijf Vitens de toren en het machinegebouw in 2017 echt gaan verkopen,” vertelt secretaris Arjen Schamhart van stichting Watertoren Culemborg. Deze organisatie ijvert voor een goede bestemming van het complex. „We gaan hem niet zelf komen, maar willen dat hij in goede handen komt en een bestemming krijgt die past bij de stad en de wijk.” Het watertorencomplex ligt in de duurzame wijk Lanxmeer. Schamhart: „We hopen ook dat de toren een functie krijgt waarbij het dak en daarmee het fenomenale uitzicht voor iedereen toegankelijk blijft.”

© Bram van Schaik Producties 1994-2020

De procedure om de oude toren, die al ruim een decennium buiten gebruik is, van de hand te doen loopt keer op keer vertraging op. Was het eerst de bestemming van het gebied die de zaak ophield, de laatste jaren was het de zoektocht naar een locatie voor een waterontharder. Die voorziening is nodig want het water in Culemborg is spijkerhard. Inmiddels is bekend waar in de directe omgeving van het complex die voorziening wordt gebouwd en ligt de weg naar de verkoopprocedure open.

15 maart 2018

Culemborg

Er ligt een voorlopig koopcontract voor de Culemborgse watertoren. Wie de nieuwe eigenaar wordt houdt eigenaar Vitens nog voor zich tot de koop definitief is bezegeld. Dat gebeurt eind deze maand. De uit 1911 stammende toren en het bijbehorende, even oude pomphuis hebben sinds de ingebruikname van de nieuwe pompinstallatie in 2005 geen functie meer. Omdat de toekomst van het 35 meter hoge 'landmark' ongewis was, is in 2011 vanuit de aangrenzende ecologische wijk Lanxmeer stichting Watertoren Culemborg opgericht. Die heeft met Vitens gezocht naar een nieuwe bestemming die aansluit bij het karakter van het waterwingebied en Lanxmeer. Met succes, zoals nu uit de nog summiere berichtgeving blijkt.

5 juni 2018

Culemborg

Geen school, wellnesscentrum of klimtoren, maar woon- en kantoorruimte plus een ruimte voor de wijk wordt de nieuwe bestemming voor de Culemborgse watertoren. Peter van der Veer uit Deil, ontwikkelaar en uitvinder, heeft als nieuwe eigenaar sinds een kleine week definitief de sleutels in bezit van het uit 1911 stammende complex aan de zuidelijke rand van de stad.

De nieuwe eigenaar zegt al jaren een band te hebben met de toren en de wijk. „Onze zoon Koen ging op school bij Lek en Linge, even verderop, en speelde daar veel. Ik ben blij dat we nu de kans krijgen om de watertoren te behouden voor de samenleving." Van der Veer (63) verkocht enkele jaren zijn succesvolle bedrijf Van der Veer Designers in Geldermalsen. Daar werkte hij onder meer 25 jaar samen met fietsengigant Gazelle. „Ik ontwerp nog steeds, maar ik heb ook de vrijheid om andere projecten te doen." Hij verbouwde zelf al drie huizen, voor hij zich op zijn eerste externe project stortte. Een voormalig schooltje in Enspijk is omgebouwd tot drie woningen en een gemeenschapsruimte. En in Nijmegen was hij met zoon Edo actief in de Honigfabriek.

Droom

„Deze toren is een extra uitdaging. In oude staat terugbrengen kost een vermogen, zo is jaren geleden al berekend, en zal altijd een droom blijven. Wel willen we een vervanging voor de huidige stalen kap vinden, waarmee we recht doen aan het verleden en de architectuur. Tegelijk moet er ook woonruimte in komen. En het moet betaalbaar zijn. Om een idee te geven: een steiger tegen de toren kost 40 duizend euro."

Met het passeren van de verkoopakte afgelopen 30 mei kwam een eind aan een proces dat zich decennia voortsleepte. Al in 1994 stond eigenaar Waterleiding Maatschappij Gelderland, de voorloper van waterbedrijf Vitens, voor het dilemma: verkopen, restaureren of slopen.

© Bram van Schaik Producties 1994-2020

Sloop werd binnen een jaar van het lijstje opties geschrapt, het gebouw werd gemeentelijk monument. Maar daarmee kwam allerm minst een oplossing in zicht. In 2003, rond het waterwingebied was inmiddels de duurzame wijk Lanxmeer verzezen, kondigde Vitens een prijsvraag aan: wie de meest originele en bij de omgeving passende bestemming had, kon het complex voor een habbekrats kopen. Een van de voorwaarden was wel de restauratieverplichting. Het 35 meter hoge, door architecten Visser en Smit ontworpen bouwwerk is in de jaren 70 voorzien van een stalen mantel. Niet omdat het zo mooi stond, maar het was goedkoper dan de afbrokkelende stenen constructie te herstellen. De prijsvraag kwam er niet. In 2004 meldde Vitens dat een dergelijke constructie juridisch maar moeilijk bleek dicht te timmeren. Vanaf 2010 gingen bewoners van de wijk Lanxmeer zich actief met de bestemming van 'hun' toren bemoeien. Stichting Watertoren Culemborg start in 2014 brainstormsessies over de nieuwe bestemming en organiseert beklimmingen om de bevolking het gevoel te geven dat de toren van iedereen is.

In 2017 gaat eindelijk de verkoopprocedure van start. Stichting Linawijs, die onderwijs en zorg combineert voor kinderen met autisme, noemde onlangs in de lokale krant de toren als gedroomde plek. Duidelijk te vroeg gepiekt. Het ging niet door want de stichting kon de kosten niet opbrengen. Peter van der Veer heeft tot op het laatste de publiciteit gemeden. Stichting Watertoren is tevreden. „Ze zitten er goed in en willen ook samen met de wijk een ruimte creëren,” zegt voorzitter Arjen Schamhart. Ook de gemeente Culemborg is positief: „Het is fijn dat het verkocht is en de toren een functie krijgt en behouden blijft voor de stad,” meldt woordvoester Mireille Giesendorf.

18 januari 2020

Wie een idee heeft voor tijdelijke kunst op de watertoren in Culemborg kan zich melden bij eigenaren Peter en Koen van der Veer. Dat staat in de laatste nieuwsbrief over de herbestemming van het uit 1911 stammende bouwwerk. Op 29 januari is er een bijeenkomst waarin de eigenaren de stand van zaken verder toelichten.

Vast staat dat het een kwestie van lange adem is. Daarom ook de oproep om met voorstellen te komen. ‘Aangezien we verwachten dat het nog wel even gaat duren voordat de top van de toren verbouwd gaat worden én de ijzeren damwanden steeds roestiger worden, staan we open voor ideeën om hier iets creatiefs mee te doen. Hoe mooi zou het zijn om glow-achtige afbeeldingen te projecteren? Voorwaarde is wel dat het veilig is. Zo kunnen (span)doeken losraken met de harde wind bovenop, dus dat lijkt ons niet handig. We denken bijvoorbeeld aan projecties.’

Vader en zoon Van der Veer werden twee jaar geleden eigenaar van de toren. Daarmee kwam een einde aan een lang verkooptraject. Waterbedrijf Vitens, de vorige eigenaar, stelde nogal wat voorwaarden omdat het bouwwerk nog altijd middenin het waterwingebied staat. Daar wordt de komende decennia he drinkwater voor Culemborg en Beusichem uit de grond gehaald. De Van der Veers hebben niet stilgezeten. ‘In 2019 zijn we veelvuldig in contact geweest met de gemeente, provincie, het bouwteam en andere belanghebbenden voor verdere uitwerking van de plannen. Dat heeft tot een aantal opstakers gezorgd zoals de toezegging van een subsidie door de provincie en het opstellen van een uitvoerbaar plan door het bouwteam van Heijmans en architecten Edwin Paymans en Henk van der Wielen. De bestemmingsplanwijziging kent veel uitdagingen waarin alle partijen het eens moeten worden over de inhoud en het in behandeling nemen van het proces zelf. Dit neemt veel tijd in beslag. Het proces tot de aanvraag is inmiddels in gang gezet maar hiervoor moet nog veel werk worden verricht.’

© Bram van Schaik Producties 1994-2020

Ze houden de toren niet voor zichzelf. Zo zijn afgelopen jaar twee open dagen geweest, waar honderden Culemborgers de klim naar boven waagden. En het aangrenzende voormalig pompgebouw is verbouwd zodat het kan worden gebruikt door de Werfklas, de basisschool die even verderop in de wijk EVA Lanxmeer een eigen gebouw heeft maar daar langzaam uitgroeit. Ook is al met succes informatie en fotomateriaal verzameld over de rijke geschiedenis van het complex dat tot voor vijftien jaar nog in gebruik was. Doel is een publicatie.

De informatieavond voor alle geïnteresseerden is op 29 januari om 20.00 u. Hij vindt plaats in het pompgebouw aan Rijkstraatweg 45. Er is geen parkeerruimte. Aanmelden via koenvanderveer@gmail.com

© Bram van Schaik Producties 1994-2020